

వ్యవహార ధర్మబోధిని.

గంధకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

విదవ కూర్పు.

ప్రకాశకులు.

హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైట్

ఈనాటకమునందువచ్చు పాత్రములు.

—: 0 :—

నూర్యనారాయణరావుపంతులు—వాదిస్తీడరు.

బాపిరాజు—న జెంటు.

రామయ్య—స్తీడరు గుమాస్తా.

వీరన్న—కాపు, వాది.

కామావధానులు—ఒక వ్యాజ్యేగాడు.

బడేసాహేబు—జవాను.

సీతాపతిరావు—ప్రతివాది స్తీడరు.

శేషాచార్యులు—స్తీడరు గుమాస్తా.

దొరయ్య—ప్రతివాది.

సోమయాజులు, చలపతిరావు, కామరాజునాయుడుగార్లు—స్తీడరు.

భాస్కరరావు—గుమాస్తా.

ఆనందరావు—డిప్టీక్లర్కు గుమాస్తా.

పుల్లయ్య, వెంకయ్య—సాక్షులు.

దానయ్య—మునసబుక్లర్కు బేటామీను.

వెంకటరత్నము—కరణము.

సత్యైప్ప—పెత్తనదారు.

గుర్రాజు—మేజిస్ట్రేటు గుమాస్తా.

మునసబుగారు, తహస్సీల్దారు, డిప్టీక్లర్కు, గుమాస్తాలు, హెడ్డుకనిస్టేబిలు, కనిస్టేబిలు, డిప్టీక్లర్కు డఫేదారు, జమాదారు, కాపులు, కోమటి, యెఱుకలవాడు.

వ్యవహారధర్మబోధిని.

ప్రథమాంకము

౧. స్థలము—స్థిడరుయొక్క కచేరీసావిడి.

[స్థిడరుయొక్క గుమాస్తా మొదలగువాని కూర్చుండియుండగా,
పల్లెటూరినుండివచ్చిన కాపురు అతనియేజెంటును ప్రవేశించు
చున్నాడు.]

బాపిరాజు (ఏజెంటు)—నూర్యనారాయణరావు పంతులుగా
రున్నారా?

రామయ్య (గుమాస్తా)—ఓహోహో! బాపిరాజుగారా? దయ
చెయ్యండి. పంతులవారింకా శశిరేఖయింటికాడనుంచి రాలేదు.
వచ్చేవేళ అయినది.

బాపి—ఇప్పుడు వేసే ఘంటలెన్ని? పంతులుగారు దంతధావనం
బోగం వాని యింట్లోకి చేసివస్తారా? లేక యిక్కడికివచ్చినతరువాత
చేసుకుంటారా?

రామ—ఈగడియారప్రకారం యెనిమిదిఘంటలు కావచ్చినది.
ఇదివరకెంత ఘంటలలోగా నమస్తూవున్నది. పంతులుగారు అన్ని అవ
శిష్టాలూ అక్కడనే తీర్చుకొనివస్తారు. రావడంతోనే మీతో
మాట్లాడి మీకార్యం యింకాగా సరఫరాచేసి యిరువకపని చూసు
కుంటారు. నా వెనుకటి వాలంటరీ బాపతు నాలుగణాలూ దయ
చేశారు కాదుగదా?

బాపి—ఏమోయివీరన్నా! యింకా నిల్చునేవున్నావా? చెప్పల
జోడు కిందవిడిచివచ్చి అలాచాపమీద మూలగా కూర్చో. రామయ్య
గారిని యెరుగుదువా? ఈయన పంతులుగారిగుమాస్తా. నీవ్యాజ్యం

లో మంచిపనిచేస్తాడు. వ్యాజ్యం గెల్చినతరువాత మంచిబహుమతీ చెయ్యవలెను.

వీరన్న (కాపు)-రామయ్యగారూ! దణ్ణాలండి.

రామ-దీర్ఘాయుష్యమస్తు, శీఘ్రమేవ లాభప్రాప్తిరస్తు.

బాపి-వీరన్నా! పిఱ్ఱలమీదిబట్ట కిదికితీసుకొని బాగాచతిగిల పడికూర్చో. యీలాగేనా పెద్దనునుష్కులయింటికి వచ్చినప్పుడు కూర్చోవడం?

రామ-నీవ్యాజ్యం యేపాటిమొత్తం?

వీర-నా కేమీ తెల్లు, బాపిరాజుగారి నడగండి. అన్నీ ఆయన మనవిచేసుకుంటారు.

రామ-పంతులవాడు వస్తున్నట్టున్నాడు. మాటలువినబడుతూ వున్నవి.

[పీడరుగారు పదిమంది పార్టీలతోవచ్చి తివాసీమీదకూర్చున్నారు.]

వీర-(నిలువబడి) పీడరుగారు దణ్ణాలండి.

సూర్య-(నఖశిఖపత్యంతము పారజూచి) నీదేవూరు?

బాపి-ఇతను కేసారంగ్రామపెత్తనదాడు. కొంచెం భూసమ్మం ధమైన వ్యాజ్యంవుండగా తమదర్శనం చేసుకోవలెనని వచ్చినాడు.

సూర్య-నీవు యెవరిమీదనై నా వ్యాజ్యంవేస్తావా? నీమీద యెవరై నా వ్యాజ్యం వేశారా?

బాపి-ఇతనే అన్నగారిమీద వ్యాజ్యం చెయ్యవలెనని మీకు వకాల్తునామా యివ్వడానికివచ్చినాడు. మీరు ఫీజులోనదుపాయం చేసి ఇతనితరపున బాగా పనిచెయ్యవలెను. (అని చెవిలోరహస్యముగా) వీడు డబ్బుగలవాడు ఫీజు దిట్టముగా మాట్లాడుకోండి.

సూర్య-పనికేమి మీచిత్తంవచ్చినట్లు చేస్తాను-రామయ్యా! వకాల్తునామావ్రాసి అతనిచేత దస్కతుచేయించుకొని నీవున్నా బాపిరాజుగారున్నా సాక్షివ్రాళ్లు చెయ్యండి.

రామ—నీయింటి పేరేమి?

వీర—నూయింటి పేరాండి? తవ్వలోళ్లు.

రామ—నీవు యెవరిమీద వ్యాజ్యం వేస్తావో వారి పేరు చెప్పు.

వీర—మాలన్నగారిమీద.

రామ—కాదోయి. పేరు.

వీర—అతనూ గ్రామానికి పెత్తన వారేనండి. నాజిరామతీ

భూమి—

రామ—అదంతా యెందుకు పేరు చెప్పవోయి.

బాపి—అన్నీ నేను చెపుతాను వ్రాయండి. అతని పేరు తవ్వల దొరయ్య, కేసారం గ్రామంలోవున్న పండుంజిరామతీభూమి ప్రతి పాదివద్దనుంచి రాబట్టుకోవడమున వ్యాజ్యం.

రామ—వీరన్నా! నీవు చనువునొన్నావా?

వీర—నేను సదుబుకోలేదండి.

బాపి—నీవు వ్రాలుచెయ్యడం నేర్చుకొన్నావుకాదా? ఆకింద వ్రాలుచెయ్యి.

వీర—(అయిదు వేళ్లతోను కలముపట్టుకొని) యిక్కడ నే కాదూ?

(అని వకటిబంతి అక్షరములతో “యిరనవ్రలు” అని వ్రాసెను.)

రామ—నమోయి! వ్రాలుచెయ్యడానికే కలమంతా శిరా చేసినావు? అయ్యో! వకాల్తునామామీద కూడా శిరాపోసినావా? ఇలా తే; యెట్టి కాకితంతో అద్దుతాను.

సూర్య—బాపి రాజుగారూ! దస్తా వేజు లేమయినావుంటే రామయ్య చేతికివ్వండి.

బాపి—రామయ్యగారూ! యివి వుచ్చుకోండి. ఇది అన్న గారూ ఇతనూకలిసి వ్రాసుకొన్న దస్తా వేజు. ఇది కలెక్టరుగారివద్ద

అర్జి యిచ్చుకుంటే శివిల్ ద్వారా న్యాయంపొందవలసినదని యిచ్చిన
యిండాద్దమెంటు.

సూర్య-ఏమోయిపాపయ్యా! మాకు పాడికి బహు
యిబ్బందిగా వున్నది. పూటకు శేరుపాయుచ్చే ఆవు నొకవాన్ని
తోలిపెడుదూ.

పాప-యూ వేళ నూవ్యాజ్యం హీరింగుగదా. గెలవనిత్తుకూ
రెండావులను తోలిపెడుతాను.

సూర్య-మొన్న చెల్లారి వారి స్థాలో కాజువ్యాజ్యం గెలిపించి
నందుకు యాభైరూపాయలుపెట్టి ఈమురుగులజోడు చేయించి
బహుమతీ చేసినారు. పెద్దవవ్యాజ్యం వ్యాజ్యముయితే యిరవై
రూపాయలదే కాని, అది మహాష్పదలయీదనచ్చినది. ఆవ్యాజ్యంలో
నేను వామలతరపున వకాల్తువామా వుచ్చుకోకపోతే ప్రతివాదులు
నూరురూపాయలు యిస్తామన్నారు. నేను హీరింగు చేసేకాలముకు
కోర్టు యెగిరిపోయినది. మునసబుగాను నావాదంచూచి ఈశ్వర్య
పోయినారు. ప్రతివాదిష్టిడకు నాముదర మాటాకలే! నేను రీజన్సు
చెపుతూవుంటే తలవం మకొన వూరకున్నాడు.

బాపి-యీరుప్పెక్కోన్న బాగావు మొత్తామగూడా బహు
మతీచేసినదేకాదా?

సూర్య-అవును మొన్నటిస్థలవ్యాజ్యంలో కాకర్లపూడివారు
యిచ్చారు. నూరు రూపాయల కిన్నుతుచేసే నివేళనప్పరిమన్న
ఫదిరూపాయలు ఖరీదుగల ఫలవృక్షములున్నూ రావలెనని వాదులు
దావా తెచ్చినారు. వామలతరపున సాక్ష్యపూర్తిగా గుజువయింది.
క్రాసుయెగ్గామి నేషల్ లో యేలాగంటి సవాళ్ళు వేసి సాక్షులను పడ
గొట్టినానో మీరుచూచి వాడుకదా? ఆలా గుజువుపడిన వ్యాజ్యం
హీరింగులో నేనుచెప్పిన ఎక్కపాయంటుమీద యెగిరిపోయింది.

కోర్టులో నాతో నమానంగా పనిచెయ్యగల స్త్రీడను నొక్కణ్ణి చూపండి. కాకర్లపూడివారిపక్షమున నేనుతప్ప మఱివకస్త్రీడను వకాల్తునామా పుచ్చుకంటే వ్యాజ్యం వాదలపక్షమయినదే. వ్యాజ్యం తమపక్షమయినదన్న సంతోషముచేత సుబ్బరాజుగారు తక్షణం రెండువందలరూపాయలుపెట్టి మొల్తాడుచేయించి నేను పడ్డశ్రమకు యీ బహుమతి చాలదనిచెప్పి దగ్గిరవుండి మొలకు పెట్టించినారు.

బాపి—మొన్న యీడిగవాళ్ళు తెచ్చిన పదిరూపాయల వ్యాజ్య మేమయినది? అందులోమీకు ఫీజు యేమాత్రంయిచ్చినారు?

సూర్య—అదీ మాపక్షమే చేయించినాను. ఇది నేను పట్టిన వ్యాజ్యం పోవడమనేదిలేదు. ఎంతచిన్న కేజులోనూ నేను యిరవై రూపాయలకు తక్కువఫీజు పుచ్చుకొను. అలానుచ్చేవారే నావద్దకు వస్తారు. మూడూనాలుగూ పుచ్చుకొని పని చేసేస్తేడల్లావున్నారు. వాళ్ళచేత పనిచేయించుకునే వాళ్ళపాల్లా చూడడంలేనా?

బాపి—అందుచేతేకదా వీరన్నను యింతనుంది స్త్రీడల్లండగా మీవద్ద కేతీసుకువచ్చినాను. ఈ కేజులో మీరు బాగాపనిచెయ్యవలెను.

సూర్య—ఫీజు యెంతయెక్కువిస్తే అంత దివ్యంగాచేస్తాను. మీకు నాలుగురూపాయలు యెక్కువయివ్వడమల్లా పాట్టికి లాభమే కాని నష్టంకాదు—వీరన్నా! నీది స్థలసమ్మంధమయిన చిక్కువ్యాజ్యం కదా? విస్తారంపనిచెయ్యవలెను. ఫీజు యేమిచ్చుకుంటావు?

వీర—తమరంతకుతక్కువ పుచ్చుకోదుగనుక యిర్వయిరూపాయలు దాఖలుచేసుకొంటాను. యేలిన వారనుగ్రహించవలెను.

సూర్య—ఛీ! కల్లునీళ్ళుగీసుకొనే గమళ్ళవాడిచ్చినాడే పదిరూపాయలవ్యాజ్యంలో యిరవైరూపాయలఫీజు. నీవు వూరికి పెత్తనదారి

చేస్తూ స్థలవ్యాజ్యంలో చచ్చుఫీజు యిరవయిరూపాయలూ యిస్తానంటావు?

బాపి—ఇందులో ప్రస్తుతం పాతికరూపాయలు యిచ్చుకుంటాను. వ్యాజ్యం గెల్చినమీదట మిమ్మలినిచంతోషపెడతాడు. అందుకు నాది పూచీ. నేను చెప్పినప్రకారం అంగీకరించవలెను.

సూర్య—బాపిరాజుగారు సిఫాయను చేసినాడుగనుక ఆప్రకారం వచ్చుకున్నాను. లేకపోతే యీ వ్యాజ్యంలో అధమము నూరురూపాయల ఫీజుకు తక్కువపుచ్చుకోను. ఏవీ రూపాయలులే.

వీర—(బొడ్డుకొంగునుంచి మూటతీసి) ఇయిగోనండి యిరవయి రూపాయలున్నయి ప్రస్తుతంవీటితో పనిజరిగించండి.

సూర్య—(రూపాయలు చేతిలోపుచ్చుకొని మరల కిందపెట్టి) యివి యేమూలకువస్తవి? యింకా నలభై రూపాయలు కావలెను. వకాల్తునామా అచ్చుఫీజు రూపాయి; వాలంటరీ అర్ధరూపాయి; వకాల్తునామా స్టాంపుఖరీదు అర్ధరూపాయి? కంప్లయింటుస్టాంపు ఖరీదు పాతికరూపాయలు; ఫయిలు చేసుకున్నందుకు హేడ్డు గుమాస్తాకు నాలుగురూపాయలు; చిల్లరఖర్చులు నాలుగు రూపాయలు; వెరశి నలభై రూపాయలు. నాఫీజు అట్లావుండగా ఖర్చులకే యింకా పక్కుయిరవయిరూపాయలు కావలెను.

బాపి—ఖర్చులకు కావలసిన యిరవైరూపాయలూ ఇచ్చుకో. రేపువూరికి వెళ్ళి తెచ్చి ఫీజుసామ్ము దాఖలుచేసుకుందుగాని.

వీర—(తలగుడ్డచెంగు పైకితీసి మూటవిప్పి) నాదగ్గిర యీ ఫదిరూపాయలూ వున్నవి. స్టాంపు రెండురూపాయలు మానాలండి.

సూర్య—కంప్లయింటుస్టాంపులో తగ్గించడముకు వల్లకాదు. సర్కారురూల్సు ఆలా దాఖలుచెయ్యవలెను. తక్కినఫదిరూపాయలూ యివ్వకతప్పదు.

బాపి—భత్యునిగారు పెట్టుకొన్న రూపాయలేనుయినా రెండో
చేంగున వుంటవి. ఏదీ తలగుడ్డవిప్పు. ఫీజుంటే నాలుగురోజు లాగుతారు
గాని ప్లాంపుకూడా స్తీడరుగారు పెడతారా? (అని తలగుడ్డ తీయఁ
బోవుచున్నాడు.)

వీర—ఉండండి—ఉండండి నేనుతీస్తాను. (అని రెండవచేంగుతీసి
మూటవిప్పి యేడురూపాయ లిచ్చుచున్నాడు.)

బాపి—తక్కిన మూడురూపాయలూ యివిగో నేనుయిస్తాను.
మీ ఫీజురూపాయాలు రేపులేదు యెల్లండి మధ్యాహ్నముకు తీసుకుని
వచ్చి దాఖలుచేసుకుంటాడు—వీరన్నా! వచ్చేటప్పుడు వకమణుగు
పెండలమున్న ప్రశస్తమయిన వంగవరుగు బుట్టఒకటిన్నీ స్తీడరు
గారికి తెచ్చి దాఖలుచేసుకో.

సూర్య—రామయ్యా! దస్తావేజుయేదీ చూడనియ్యి. (వేతిలో
పట్టుకొని) యేమోయి వట్టికాగితముమీద వ్రాయించినావుచెల్లదే.

రామ—సినాల్తీ పెడితే చెల్లుతుందేమో!

సూర్య—సినాల్తీపెట్టినా చెల్లదు. దీనికి వేరేసదుపాయం
వున్నది. చెవుతాను. వీరన్నా! యెందుకయినామంచిది నీవువచ్చే
టప్పుడు మరిపదిరూపాయలు పట్టుకొనిమరీరా. ఈలోగా పాతప్లాంపు
జాగ్రత్తపెట్టిస్తాను.

వీర—బాపిరాజుగారూ! యెల్లామండి.

బాపి—వెళుదాము. స్తీడరుగారిలో కొంచెం నాకుమాట్లాడ
వలసిన పనివున్నది. నీవు బసదగ్గిరవుాడు. వచ్చికలుసుకుంటాను.
వీరన్నా! ఒక్కమాటు వీధిగుమ్మములోకిరా. (అని లేచినదుచు
చున్నాడు.)

వీర—(లేచి) స్తీడరుగారూ! దండాలండి. సెలవువుచ్చు
కుంటాను.

సూర్య-వీరన్నా ! మీ పూర్వో నయ్యి మహామంచిది
నొడుగుతుండట. వచ్చేటప్పుడు మరచిపోక రెండురూపాయల నయ్యి
కూడా పట్టుకొనివస్తావుకాదా?

వీర-చిత్తం. (అని వీధిగుమ్మములోకి వెళ్ళుచున్నాడు.)

బాపి-(మెల్లగా) వీరన్నా ! ఇండాకా నేను స్తీడరుగారి
చెవిలో చెప్పి దేమా నీవు యెరుగుకువా? పదిమందిలోనూ నీవు
బీదవాడవని చెప్పి తే భాగుండనుగనుక, చెవిలోచెప్పి ఫీజు తక్కువ
పుచ్చుకొని పనిచెయ్యమని కోరినాను. ఆయనతో నాకు వేరేపనిలేదు.
నీవు వెళ్ళినతరువాత సిఫారసుచేసి వ్యాజ్యంలో బాగాపనిచేసేట్లు
బందోబస్తుచేసి మరీవస్తాను.

వీర-అన్నిటికీ మిమ్మల్నే నమ్ముకున్నాను. ఇదివరకిచ్చిన ఫది
రూపాయలూగాక, మీకింకా ఫదిరూపాయలసొమ్ము ముట్టచెపు
తాను. ఎంతసొమ్ము ఖర్చుపోయి అయినా వ్యాజ్యం మనపక్షం
చేయించుకోవలెను.

బాపి-అదెంతసేపు ? నీవీ స్తీడరుగారికి వకాల్తునామా
యెప్పుడిచ్చినావో వ్యాజ్యం అప్పుడేగెల్చినది. నీవింటికివెళ్ళు, స్తీడరు
గారితో మాట్లాడి నేను నీవెనుకనే వస్తాను.

వీర-యేగిరంరావలెను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

బాపి-(లోపలికివచ్చి) వీరన్నను పంపివేసివచ్చినాను. వీడు
వట్టిమలభక్షకుడు. తండ్రి శార్థమునాడయినా వక్కకొత్తడబ్బు
ఖర్చుపెట్టడు. తాతతండ్రులనాటినుంచీ వీడింట్లో ధనముమూలగుతూ
వున్నది. సూర్యనారాయణగారూ ! మీరు వీడివద్దనుంచి డబ్బు
యేలాలాగుతారో చూతాము.

సూర్య-యిఖ డబ్బులాగడముకు నాతరువాతనే. దమ్మిడి
ఖర్చుపెట్టవలసివస్తే పడిచస్తాననే వానివద్ద యేమీలేనిదానిలో

ఫదేసిరూపాయలు లాగినా నే. వీడెంత? వీడివద్ద యెలాడబ్బుతీస్తానో
తమాషాచూస్తురుగాని.

బాపి—అన్ని కేజులకువలె ఇందులో నూటికి యిరవైరూపా
యల కమీషన్ పనికి రాదునుమండీ. ఈ కేజులోసఖంఫీజునాది.
నుబ్బారాయుడుగారు సఖంకంటె యెక్కువయిస్తాను, తనకు వకాల్తు
నామా యిప్పించవలసినదని అడగుతూవుంటే, మొదటినుంచీమీకూ
మాకూ ఖాతావున్నదని మీవద్దకే తీసుకొనివచ్చినాను.

సూర్య—దానికేమి? అలాగేవుచ్చుకొందురుగానిలెండి.

బాపి—మొన్న సిరంవారివ్యాజ్యం మీరు వేళకుకోర్టుకు
వెళ్ళకపోవడంచేత నిష్కారణముగా పోయినది. ఫీజంతా మీరు
ముందుగానే చేతులో వేయించుకొన్నాడు. వాళ్ళు రేపువచ్చి అఫ్సో
రిస్తే యేమిచెవుతాము.

సూర్య—వాళ్ళురానియ్యండి. వాళ్ళతోచెప్పి పునర్విమర్శకు
పిట్టీపను పెట్టింతాము.

[ఝూరీచెంబు చేతిలోబట్టుకొని, తలకొక అంగవస్త్రము
చుట్టుకొని, ఒక బ్రాహ్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సూర్య — కామావధానులుగారూ! యెప్పుడువచ్చినారు?
కూర్చుండండి మొన్న నేనుపాపించిన ఉత్తరం అందిందా?

కామా—అందేవచ్చినాను. ఏమి? సూర్యనారాయణగారూ
న్యాయమయినవ్యాజ్యం త్వరం చేయించినారగదా?

సూర్య—నేనేమిచెయ్యను. నాశాయశక్తులా పనిచేసినాను.
మీసాక్షులు తిన్నగా పలికినారుకాదు. అక్కడికీ నాహీరింగుచూసిన
వారందరూ వ్యాజ్యం మనపక్ష మవుతుందనే అనుకున్నాడు. మున
సబు అన్యాయంచేస్తే మనమేమిచెయ్యము?

కామ—నాసాక్షులు వున్నదివున్నట్టు చెపుతామంటే పడ నియ్యక మీరేమేమో లేనిసంగతులు బోధించడంచేత వాళ్ళతోం దరపడి పోయినాడు. అందుచేత మునసబు వాళ్ళసాక్ష్యం నమ్మినాడు కాదు. నాపనియింతేనా? ఇంకేమయినా ఆధారం వున్నదా?

సూర్య—ఇప్పుడేమయినది? ఇంకాపయిని రెండప్పీళ్ళున్నవి. చెన్నపట్నందాకా అయినా వెళ్ళి పనిచేయించవలెనుగాని వదిలిపెట్ట గూడదు. అప్పీలుచేస్తేనిముషంలో యీతీర్పుతిరిగిపోతుంది. సాయం కాలంరండి. సావకాశంగా మాట్లాడుదాము. మునసబుగాడు కోర్టుకువచ్చే వేళ అయినది. భోజనమునకు వెళ్ళవలెను.

(అని లేవగా, అందఱును వెళ్ళిపోవుచున్నారు.)

౨. ప్రదేశము—స్త్రీడరుగారిచావడి.

[స్త్రీడరు, గుమస్తా, కూర్చుండియుండగా, వంగవరుగుచు

పెండలమును కావిడి వేయించుకొని నేతిచెంబు

ఉగ్గమువేసిపట్టుకొని వీరన్న బాపిరాజుతో

[ప్రవేశించుచున్నాడు.]

బాపి—ఓరీ! కావిడి లోపలపెట్టివచ్చి యీ నేతిచెంబు ఆడం గులకు చెప్పి వప్పగించిరా.

సూర్య—బాపిరాజుగారూ! దయచెయ్యండి. వీరన్న! యెప్పు డొచ్చినావోయి?

వీర—దండాలండి. యిదేరావడూ. యాజ్యం కోరటాలో డాకలయిందాండి?

సూర్య—యెలాదాఖలవుతుంది? మునుపటిదస్తావేజు చెల్లదు. కొత్తదస్తావేజు నిమిత్తం మఱిఫదిలూపాయలు తెమ్మన్నాను తెచ్చి నావా? తెస్తేముందర్తిగా ఫదిరూపాయ లీలాగియ్యి. స్థాంతు తెప్పిస్తాను.

వీర—ఇయిగోనండి. (అని మూటవిప్పి చేతిలో పెట్టుచున్నాడు.)

సూర్య—రామయ్యా! ఈసూపామలుపట్టుకొని ప్లాంపులెండరు గారి దగ్గరకు వెళ్ళి నేనిమ్మన్నానని నాలుగయిదు సంవత్సరాలకిందటి పాతప్లాంపు అర్ధరూపాయి కిమ్మతు చేసేది తీసుకొనిరా.

(చిత్తము అని రామయ్య వెళ్ళుచున్నాడు.)

సూర్య—రామయ్యా! చెవిలో మాట (అని చెవిలో మెల్లగా) నీవు దొడ్డితో వను వెళ్ళి నేను పడుకునే గదిలో బీరువాలో కింద అరలో పాతప్లాంపులు వుంటవి. యింట్లో తాళంచెవులు అడిగివుచ్చు కొని యీరూపాయ లందులో వేసి నాలుగు సంవత్సరాల కిందటి అర్ధ రూపాయ ప్లాంపు వకటి తీసి మళ్ళీ పదిలముగా తాళము వేసి వచ్చే టప్పుడు కూడా దొడ్డిదారి నే వీధులో నుంచి తిరిగిరా.

వీర—రామయ్య గారెంత శేపటికి మళ్ళీ వత్తారండి.

సూర్య—యిప్పుడే వస్తాడు. బాపిరాజు గారూ! మీతో మొన్న చెప్పిన ప్రకారం యీలోపుగా ముసాయిదా తయారు చేయండి. ఇదిగో కాగితం కలమూ.

బాపి—పంచాంగం వకసారి దయచేయిస్తారా? తెనుగు సంవత్సరమూ నెలా తిథి వారమునూ సరియైన యింగ్లీషు తారీఖు చూస్తాను.

(అని ముసాయిదా కుదిర్చి వ్రాయుచున్నాడు.)

[ఇంతలో ప్లాంపుపట్టుకొని రామయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సూర్య—బాపిరాజు గారూ! ముసాయిదా వ్రాయడమయితే వీరన్నను తీసుకుని యిక్కడనే కోమటిభీమి సెట్టగారిల్లున్నది. వారి సావిట్లో కూర్చుండి లోపలతలుపు వేసుకొని తెలుగు సిరాతో పాత ప్లాంపు మీద జాగ్రత్తగా సాపు వ్రాస్తూ వుండండి. నేనింతలో వేరే

వక చోటికి వెళ్ళి మళ్ళీ వస్తాను. రామయ్య వీరికి యిల్లు చూపించి, సావిత్రి కూర్చో పెట్టిరా. (రామయ్య వెంట అందఱును వెళ్ళుచున్నాడు.

రామ—(వారిని కూరుచుండఁబెట్టి వచ్చి పంతులుగారు! వారిని భీమి సెట్టిగారి లోపల కూర్చో పెట్టి వచ్చినాను. నేను. చెయ్య వలసిన పని మరియేమై వావున్నదా?

సూర్య—నీవు వెళ్ళి బడేసా హేబును యక్కడికి తక్షణం తీసు కొనిరా. అతనికి కూడా లాభం వచ్చే పని అని చెప్పితే, వెంటనే వస్తాడు.

[రామయ్య వెళ్ళి నిమిషములో బడేసా హేబును తీసుకొని వచ్చుచున్నాడు.]

బడే—మహారాజ్, సలాం. అయగ గార్కి శెల్వా అయిందీట, యేమ్ తాళిద్.

సూర్య—దగ్గిర గారా మారామయ్య యిల్లు చూపిస్తాడుగాని, కోమటి భీమి సెట్టిగారి సావిత్రి కూర్చున్న మనుష్యుల వద్దకు వెళ్ళి దొంగ దస్తా వేజు వ్రాస్తున్నారని గందరగోళం చేసి వందరూపాయలు యిస్తే నేకాని వదిలిపెట్టకు. అందులో నాలుగు రూపాయలు నీకు యిస్తాను.

బడే—శ బామ్ ఖామంతులూ దయావుతు సెటికీలో నేస్తామ్. (అని రామయ్య వెంట నడుచుచున్నాడు.)

రామ—అదుగో యిల్లు చూపించినాను. నేను వెళ్ళుచునా సా హేబూ!

బడే—మంచిదీ, మీకీ వెళ్లండి. నేను ఖమాయమ్ సర్ఫరా చేసి కొని స్లీడరు గార్కి దర్శనంచేస్తామ్. (అని తలుపు గుద్దుడు) లోపల యెవరూవున్నారో, నాకీ తలుపు తియ్యండి. (వీరన్న వచ్చి తలుపు తీయుచున్నాడు.)

వీర—(వడకుచు) సాయబుగారు! పనిమీదొచ్చినాడు.

బడే—అరే యిక్కడయెవరో దొంగదస్తావేజ్ బనాయిస్తూ వున్నారట. అముల్ దాకుగార్కి ఖబురు తెలిసి మీకీ హాజర్ పెట్టు మని హుసుమ్ వదిలి, భాంచోత్ కచేరీకి నడ్వండి.

బాపి—(భయముతో) సాహేబు సాహేబు, నీ కేసు యీ నాయిస్తామువదిలిపెట్టు.

బడే—అరే భాంచోత్, మీకీ లంచం యిస్తావునోయి కచేరీకి చెల్.

వీర—బాబూ బాబూ! నీకు యాబయిరూపాయ లిచ్చుకుంటాను. నన్నిడిసిపెట్టు. సాయిబయ్యా! నీకు సలాము.

[అప్పుడు రామయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.]

బాపి—రామయ్యగారూ! మీరొక్కసారి వెళ్ళి పంతులుగారిని పిలుచుకొని రావలెను. మాకు అసాధ్యంవచ్చినది.

రామ—చేమిటి? సాహేబూ! వారినెందుకు లాగుతున్నావు?

బడే—వీళ్ళు ఇక్కడ ఝూటాదస్తావేజ్ బనాయిస్తూ వున్నారట. కచేరీకి నడువుమంటే భాంచోత్ రాకుండా వున్నారట.

రామ—ఒకనిమిషం నామాటవిని తొందరపడకు. మాపంతులుగారిని తీసుకొని వస్తాను.

[కొంతసేపటికి పీడకుగారును గుమాస్తా రామయ్యయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

బడే—హాజరల్ సలాం.

వీర—(కాళ్ళమీదపడి) పీడకుగారూ! నన్ను రచ్చించవలెను. నూరురూపాయలైనా ఇచ్చుకుంటాను. నన్ను తీసుకునిపోయి ఖైదు చెయ్యకుండా చెయ్యవలెను.

సూర్య—సాహేబూ! మాట. నీకు వచ్చేలాభం యెందుకు పోగొట్టుకుంటావు? నామాటవిని యీ కాపు చెప్పిన సొమ్ము పుచ్చుకొని

వదిలిపెట్టు. ఒక వేళ నీవు హేడ్డుపోలీసువద్దకు తీసుకు వెళ్ళిగా, ఆయన లంచంపుచ్చుకొని యెలాగూ వదిలివేస్తాడు.

బడే—పెద్దమనుషులూ మీకీ సెలవిస్తున్నారగునక, ఆలాగే శేస్తాన్. రూపాయలూ తేండి.

సూర్య—వీరన్నా! నీనిప్పు డెన్నిరూపాయలయినా ఖర్చు పోయి మానుషం దక్కించుకోవలసిన సమయం. ఏవీ నూరురూపాయలూ నాచేతికియ్యి.

వీర—(ఏబదిరూపాయలు చేతికిచ్చి) మిగిలిన రూపాయలు బసలోకెళ్ళి తీసుకుని వచ్చి యిస్తాను. సొమ్ముకు మీరు పూచీపడ వలెను.

సూర్య—సాహేబూ! సొమ్ముకు నేను జామీను వుంటాను. మధ్యాహ్నము మాయింటికిరా ఇచ్చివేస్తాను. వీరన్నా! వేగిరము వెళ్ళి రూపాయలు పట్టకొనిరా. బాపిరాజుగారూ! దస్తావేజు వేగిరము పూర్తిచేసి మీదన్తూరివేసి రెండు నిశానీలూ సాక్షిప్రాప్తాపెట్టి నాచేతికివ్వండి. (అట్లుచేసిన తరువాత అందఱును పోవుచున్నారు.)

3. స్థలము—మరియొక స్త్రీ డరుగారి చావడి.

[స్త్రీ డరుగుమాస్తా శేషాచార్యులు కూర్చుండియుండగా,

బాపిరాజును, గొరయ్యయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

శేషా—బాపిరాజుగారూ! కూర్చోండి.

బాపి—సీతాపతిరావుగారు లోపలవున్నారా? వకాల్తునామా యిప్పించడానికి వక కేజు తీసుకొనివచ్చినాను.

శేషా—యెనిమిదిగంటలు వేస్తే నేకాని స్త్రీ డరుగారు బయటికి రాదు. మొన్ననే శంఖచక్రాంకములు వేయించుకొని, వైష్ణవేష్టి చేసినారు. ప్రొద్దున్నే రామాయణపారాయణమయి పాశురములను చదివితేకాని, స్మార్తులను చూడరు.

బాపి—మునుపు ఆదివారం ఆదివారమూ స్వాములకందరికీ గంధసేవ జరిగేది. యిప్పుడు జరుగుతూవున్నదా?

శేషా—దివ్యంగా జరుగుతూవున్నది. స్వాములందరూ తిరుమణితిరుచూర్నములు ధరించుకొని, మెడనిండా తులసిపూసల తావళములు వేసుకొని, ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములతో శ్రీమహావిష్ణులవలె కూర్చుండి పుండగా, ద్రావిడభాషతో దివ్య ప్రబంధములు చదువుతూ చందనసేవ చేసేసమయములో యీసావిడికలియుగ వైకుంఠములాగున వుంటుంది.

[స్త్రీ డరు సీతాపతి రావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సీతా—శ్రీమతే రామానుజాయనమః. బాపిరాజుగారూ! మీరీమధ్య నాకు వక్కకేసా యిప్పించడం చూని వేసివారు. యిలా దయతప్పడం న్యాయమేనా?

బాపి—మీరీలా అనిపోతారనే వకాల్తునామా యిప్పించముకు వకరిని తీసుకొని మరి మీదర్బనానకు వచ్చిరాను. ఈకుంభకోణపు పంచెలు యెప్పుడు తెప్పించినారు?

సీతా—మొన్ననే తెప్పించినాను. మీవయిపునయెక్కడయినా మంచితులసికరలువుంటే సంపాదించి పెడుదురా, రామద్దానుగారు తులసిపూసల తావళముచేసి పెడుతామన్నాడు.

బాపి—ప్రయత్నంచేస్తాను.—నొరయ్యా! నీకువచ్చిన నోటీసు పంతులుగారికి చూపించు.

సీతా—యితనిమీద యెవరైనా వ్యాజ్యం వేసినారా?

బాపి—యితను స్వాధీతంమీద సంపాదించుకొన్న పండుంభూమి తనకురావలెనని అక్రమంగా యితనితమ్ముడే యితనిమీద వ్యాజ్యం వేసినాడు. ఇప్పుడితనికి నోటీసు వచ్చినది.

సీతా—వాదితరపు స్త్రీ డరుయెవరు?

బాపి—సూర్యనారాయణరావుగారు.

సీతా—శరిసరి! అతనివ్యాజ్యంబాగానేగల్గింది. ఆయనముండ యింట్లోకూర్చుండి పాస్తీకి సమయంయిచ్చి మాట్లాడుతాడా? కోర్టుకు తిన్నగావచ్చి హీరింగుచేస్తాడా? మొన్న బోగంవాళ్ళ పయంలో ఆయనా మరివక స్టేడరుగానూ పబ్లిక్ కోర్టులో తిట్టుకున్నందుకు మునసబుగారు యిద్దరికీ చరివకరూ పాయజరిమానా వేసి ప్రొసీడింగు చేసినాడు. ముండయింట్లోకూర్చుండి వేళకు కోర్టుకురావందున, నిన్నగాక మొన్ననే ఆయనపట్టినవ్యాజ్యములు రెండు మునసబు గారు కొట్టివేసి, ప్యారీలను నష్టం స్టేడరువల్ల రాబట్టుకొమ్మని సెలవిచ్చినారు.

బాపి—ఇది అక్రమమయిన వ్యాజ్యంగనుక యేలాగైనాపాడు చేయించ వలెనని నేనే ఆయనకు వకాల్తునామా యిప్పించినాను. అతనితో తగాదాపడలేకయితను యేదుంభూమి యిస్తానని రాజీ నామాపడబోతే యిప్పుడుకూడా వృధాగా భూమియెందుకు పోగొట్టుకుంటావు. రాజీపడవద్దని యితనికి సలహా యిచ్చినాను. ఇంకా అడిగిచూడండి—యేమోయి! దొరయ్యా! నీతో అలాగని చెప్పినానా? లేదా?

దొర—మీరు సెప్పినారండి. ఇప్పుడు యాజ్యంకూడా కొట్టి వేయించవలెను.

బాపి—అద్దే. దానికేమి? వక్కనిముషంలో కొట్టివేయిస్తాను. సీతపతిరావుగారికి వకాల్తునామా యివ్వడమూ మరివకతరహాను జరగడమూకూడానా? వీరన్నచేత ఆయనకు వకాల్తునామా యెందుకు యిప్పించినాను కాననుకొన్నావు? ఆయనకేవలం విష్ణు మూర్తిపంటిపాడు. ఆయనపట్టినవ్యాజ్యం హగిహారాదులట్టిట్టయినా వ్యతిరేకంగా యెప్పుడూ తీర్చుకాదు.

దొర—అన్నింటికీ మిమ్మల్నే నమ్మకొన్నాను.

స్తీతా—బాపిరాజుగారూ! ఫీజుమాట దేమిచెవుతాడు? చెయ్యి వలసినపని చాలావున్నది.

బాపి—వాది ఫదిరూపాయ లిచ్చినాడు. ఇతనూ అదేప్రకారం యిస్తాడు.

స్తీతా—రామా నజ ! రామా నజ ! అంతతక్కువ ఫీజు నేను యెంతచిన్న కేజులోనైనా పుచ్చుకొంటానా ? అలాగంటి తక్కువ ఫీజు సూర్యనారాయణరావుగారివంటివారే పుచ్చుకోవలెనుగాని నావంటివారు యిరువైరూపాయలకే తక్కువెందలనూ పుచ్చుకోరు.

బాపి—దొరయ్యా ! పంతులుగారు యిరువైరూపాయలకే తక్కువపుచ్చుకోరు. పదిరూపాయలిప్పుడియ్యి. తక్కినఫదిరూపాయలూ హీరింగుకాలములో యిస్తువుగాని.

దొర—చిత్తం యేమయినాకొంచెము నదుపాయము చెయ్యి వలెను. (అనిరూపాయలిచ్చుచున్నాడు.)

స్తీతా—నాఫీజు కొంతయిచ్చినావు. యిఖిఖిద్దులు మరి పది రూపాయలు కావలెను. ప్లేటుమెంటు ప్లాంపురూపాయ; వకాల్తు నామాప్లాంపుఅర్ధరూపాయ. వాలంటరీ అర్ధరూపాయ; కంప్లయింటు నకలుకు నాలుగురూపాయలు; ప్రయివేటుఖర్చునాలుగురూపాయలు.

బాపి—కంప్లయింటు వకపేజీనిండాలేదే దానికంతఖర్చు యెందుకు?

స్తీతా—వాలంటరు బంతికి మూడేసి అక్షరముల చొప్పున వ్రాసిఆకాస్తాయెరవై పేజీలలో పట్టిస్తాడు; వేగిరం వ్రాసినందుకు అతని కేమయినా ఇయ్యవలెను. నకళ్ళపనిచూసే గుమస్తాకు కంపెరింగు ఫీజుకాక అర్ధరూపాయ అయినా చెతిలో పెడితేనే కాని నకలు వ్రాడిపడదు. అక్కడికీ నేను చాలా తక్కువ చెప్పినాను.

బాపి—అఖర్చులుతప్పవు. ఆరూపాయలుకూడా యిచ్చివేసి వకాల్తుగామారూఁద దస్కతుచెయ్యి. దొరయ్యా! నీవు హిరింగు నాటికి వచ్చేటప్పుడు పంతులుగారికి వకకావిడి వంగవడుగున్నా పెండలమున్నూ పట్టుకొని మరీరా.

సీతా—దొరయ్యా! మీపూకుదగ్గర అనేదోవూళ్ళో రాగి చెంబులు మహాబాగా చేస్తారట! నీవువచ్చేటప్పుడు మట్టలేని కుంభ కోణపు చెంబులవంటివి నాలుగుచేయించి తీసుకొనివస్తా.

బాపి—మీరు వైష్ణవేష్టి చేసినతరువాత బంధువులయిండ్లలో భోజనములుచేస్తూవున్నారా?

సీతా—బంధువులదాకాపోతాడు. నాభార్య చక్రాంకితము కాలేదు; దానిచేత భోజనముచేస్తానా? ఎక్కడనువెళ్ళినా నాకు స్వహస్తపాకము కావలెను.

బాపి—అబ్బికములకు స్మార్తులకు పెడుతూవున్నారా? వైష్ణవులకే పెడుతూవున్నారా?

సీతా—మాకు అదివక్కలే లోపముగావున్నది. వైష్ణవులు మనముచేసిన వంటలో భోజనముచేయరు. వారుచూసిన వంటచేసి తిని, మిగిలిన అన్నముతో మనకుఅంటతప్పేలాలు యివతల పడ వేళినా వైష్ణవులకు పేడితేనేకాని మనపితృదేవతలకు గతులుండవు. వైష్ణవుడైనవాఁడు దినానికివెయ్యితప్పలు చెయ్యనియండి దిట్టముగా నొసటను నామము ధరించుకొని తులసిపూసల తావళములు వేసి కొన్నంతమాత్రముచేత మరణకాలమందు కేవలమూ వైకుంఠము నకు పోతాడు. అటువంటి పరమభాగవతోత్తములైన వైష్ణవులసేవ యెంతో పూర్వజన్మపుణ్యము గలవారికిగాని లభించును.

బాపి—దొరయ్యా కనివెట్టుకొనివున్నాడు. ముందుగా అతని పని కానిచ్చి పంపివెయ్యండి. నేనుమీలో రహస్యముగా వేరేనంగతి మాట్లాడవలసివున్నది.

సీతా—దొరయ్యా! నీవువ కాల్తురామామీద వ్రాలుచేసినావా? వ్యాజ్యం మనపక్షం కావడముకు వేరేరదుపాయంవున్నది. మున సబుగాఁకిమాధయిరూపా—ఇప్పుడెందుకులే పదిరోజులలో సాక్షుల పేరస్తుదాఖలుచెయ్యడముకు వస్తావుగనుక అప్పుడు మాట్లాడుదాము. నీవిప్పుడు వెళ్ళిపో. రాగిచెంబులమాట చురచిపోకుమా. దొరికేటట్టయితే స్వాములనిమిత్తం వకవంద విరవకర్రలుకూడా పట్టించుకునిరా.

దొర—చిత్తము దణ్ణాలండి. చెలవుపుచ్చుకుంటాను. బాపి రాజుగారూ! బసలోవుంటాను యేగిర మొస్తాడుకదా?

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

బాపి—ఇందులో మీఫీజులో సఖింనాకు రావలెను. అంతకు తక్కువైతే వల్లపడదు. కిందటిమాట యిప్పించిన వ్యాజ్యములో నాకమీషనుపూర్తిగా యిచ్చినారేకాదు. అందుచేతనే యీమధ్య మీవద్దకు నేనుకేజులు తీసుకురావడంలేదు.

సీతా—అప్పుడుసామ్మ అవసరంవుండి వాడుకొన్నాను. ఆసాలుగు రూపాయలూ ఇవిగోపుచ్చుకోండి. (అనిచేతిలో వేయుచున్నాడు.)

బాపి—ఇందులో ఖర్చులుకూడా యెక్కువ పుచ్చుకొన్నాడు. ఆఆరురూపాయలూకూడా యిలాఇయ్యండి. కిందటిమాట బత్తుల వాళ్ళవ్యాజ్యం ఇప్పించినప్పుడు ఖర్చులకిచ్చిన సామ్మకూడా వాడుకొని వ్యాజ్యం కోరట్లో దాఖలు చేసినారేకాదు. ఈమాటకూడా ఆలాగేచేస్తే మాటదక్కదునుమండి.

సీతా—ప్రతిదఫానూ ఆలాచేస్తానా? అప్పుడేమో సామ్మతో అవసరమొచ్చి వాడుకొన్నాను. అప్పుడైనా ఫిర్యాదువాకా రానిచ్చినానా? వాళ్ళకు తెలిసి ఫిర్యాదుచేస్తామనడంతోటే మాయొంట్లోవాళ్ళ

వస్తువుతాకట్టు పెట్టి సొమ్ము తెప్పించి వెంటనే వాళ్ళముఖంమీద పార
జేసినాను.

బాపి—అవును మీరు యెగబెట్టినారని కాదు, చేతిలో ఖర్చుకు లేక
వాడుకుంటే తరువాత యిబ్బందిపడవలసివస్తుంది.

సీతా—ఇప్పుడు కేజులు విస్తారం లేవుగనక అట్లా చెయ్యవలసివచ్చి
నది. ఈవైష్ణవపక్షం అవలంబించిన తరువాత మునసబుగాదు నాకు
తరచుగా కేజులు యిప్పించి సహాయంచేస్తూవున్నారు. ఇప్పుడు నాయం
దందరికీ బహుగౌరవము.

బాపి—ఆటరురూపాయలు కూడా దయచేస్తారా? హీరింగుకాల
ములో యిచ్చేదానిలో మీ ఫీజుమీద ఉండచూచుకొందురుగాని.

సీతా—ఇప్పుడు నాలుగురూపాయలు పుచ్చుకోండి. తక్కినవి
యీదపాయిస్తాను. ఇప్పుడు కోర్టు వేళ అయినది. నేను భోజనముకు
లేతునా? వైశ్యదేవముకూడా కావలెను.

బాపి—చిత్తము. (అని అందఱునూ లేచుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

౧ ప్రదేశము—కోర్టుహాలు.

[స్ట్రీడరు సీతాపతి రావును, దొరయ్యయు, సాక్షులును, ప్రవేశించు
చున్నారు.]

సీతా—దొరయ్యా! మునసబుగాదు వచ్చేలోగా సాక్షులకు
కొన్ని సంగతులు బోధించవలసివచ్చినవి. సాక్షులకు తీసుకొని నీవు యీ
చెట్టుక్రిందకురా. మునసబుగాదు అడిగితే నీవు వీరన్ననాకు తమ్ముడు
కాడని చెప్పవలెను.

దొర—మేమిద్దరము వక్కతల్లి కేపుట్టినప్పుడు అన్నదమ్ములము
కామని యేలా అననండ్డి.

సీతా—నీకెందుకు? సాక్షులను నేనుచెప్పినలాగున పలుకనిస్తూ, ప్లేటుమెంటులో మేముయిద్దరమూ సోదరులముకామని యింకాదు చేసినాము. మనంయిప్పుడు అందుకువ్యతిరేకంగా వాదించెయ్య గూడదు. వెనుకటి మునగుబుగారు ఘట్టుహీరింగురోజున, వాదీప్రతి వాదీ సోదరులగుదురా కారాఅని మొదటిసారంశము యేర్పర్చారు.

బొర—యిఖమీసి త్తం. నేను సెప్పవలసింది సెప్పినాను.

సీతా—నీ కేమీ ఫర్వాలేదు. నీవ్యాజ్యం నీపక్షం చేయించే పూచినాది. సాక్షులు మీ పూర్వోవాళ్ళు అతే బాగుండును.

దొర—నూ పూర్వోవాళ్ళు లక్షవరాలిచ్చినా, మేమిద్దరమూ అన్నదమ్ములు కామని పలుకరు.

సీతా—చేబియ్యం వీరయ్యా! నీవు మొదటిసాక్షివి. యీలా రా వీరిద్దరూ అన్నదమ్ములు కారని చెప్పుతున్నావుకదా? ఆసంగతి నీకు యేలాగు తెలుసునంటే యేమి చెప్పతావు.

వీర—తక్కిన రెండురూపాయలూ చేతిలోపడ వేస్తే నేకాని సాక్ష్యంపలుకను. తీరా సాక్ష్యంయిచ్చినతరువాత సొమ్ముయెగ పెట్టిన మహానుభావులను యెండర్నోచూచినాను.

సీతా—దొరయ్యా! ఆరెండురూపాయలూకూడా యిచ్చి వెయ్యి—వీరయ్యా! ఇక నేనడిగినమాటకు జవాబుచెప్పు.

వీర—నేను చిన్నప్పటినుంచీ వాళ్ళపూరికి మాబంధువులను చూచేరిమి త్తం వెళుతూ వస్తూవుండడంచేత యెరుగుమనంటాను.

సీతా—అలాకాదు. పదిసంవత్సరముల క్రిందట వీరన్నతండ్రి పోయినప్పుడు నేను వాళ్ళపూర్వోనేవున్నాను. అప్పుడు వీరన్న వక్కడే కర్మచేసినాడు. దొరయ్య మయిలబొట్టుపెట్టుకోలేదు. అందు చేతయెరుగుమననిచెప్పు. ఇదిజ్ఞాపకం వుంచుకుంటావా?

వీర—తెల్లవారిలేస్తే యాభై సాక్ష్యాలిస్తూ వ్యాజ్యాలతో దేవుళ్ళాడేముండాకొడుకును యీ రెండుముక్కలూ జ్ఞాపకంవుంచుకోలేనా?

సీతా—ఓరీ! దూదివెంకయ్యా! నీవు రెండోసాక్షివి. నిన్న తాగడానికి కావలెనంటే నీసొమ్ము ముందర్తిగానే యిప్పించివేసి నానుగదా? నేను బంధువుణ్ణి అనిచెప్పా. వీరయ్యగారితో చెప్పిన దాన్ని విన్నావుకదా? నీకు యెరువుయిప్పించిన జరీపాగా బంగారపు మురుగులూ జాగ్రత—అడుగో వాగ్మూలాలువ్రాసే గుమస్తా కాళ్ళ రామయ్యగారు వస్తావున్నారు.

రామ—యీవేళ మీవ్యాజ్యం సాక్షులవిమర్శకు వస్తుంది. మునసబువారి సవారీ వీధిలోపెట్టినారు. రావడంతోనే ముందుగా మీవ్యాజ్యమే యెదట బెడతాను. యేమియిప్పిస్తారోనుమండి! వాగ్మూలాలు వ్రాయడంలో చాలాసహాయం చేస్తాను.

సీతా—దొరయ్యా! నీవ్యాజ్యం అంతా వారుచేసేసహాయంలోవున్నది. సాక్షులవాగ్మూలములలో రెండు దిట్టమయిన ముక్కలువేస్తే అప్పీలుకువెళ్ళినా తీర్పుతిరిగిపోను.

దొర—యీయన మునుపటి మునసబుగారు కా రేమండి? ఆయన యెక్కడకు యెల్లారు?

సీతా—ఆయన సెలవువుచ్చుకొని శ్రీరంగనూత్రకు వెళ్ళినారు. ఈయన బందరునుంచి అక్కింగుగావచ్చినారు. బహు నెమ్మదయినవారు. ఈయనపేరు శ్రీరామమూర్తిగారు.

[మునసబుగారువచ్చి బెంచియెక్కుచున్నారు.]

మున—రామయ్యగారూ! యీవేళ హీరింగువేసిన రెండు నెంబర్లు పయికితీసి ముందుగా యేకకాలమందు రెండుకేజల

స్త్రీ డర్లనూ పిలిపించి విమర్శపెట్టండి. సారాంశము లియ్యవలసిన కేజులో రికార్డు నాచేతికిచ్చి, దానిలో స్త్రీ డర్లనుకూడా యిలా రమ్మనండి.

రామ—చి త్తము. యేమోయిబంట్రోతు ? మునసబుగారి శలవయిందని స్త్రీ డర్లనందరినీ యిలాపిలుచుకొనిరా.

[స్త్రీ డర్లు అయిదారుగురు వచ్చుచున్నారు.]

రామ—సూర్యనారాయణరావుగారూ ! మీసాక్షులు హాజరుగావున్నారా ? ఒక్కమాటు ఖరీలాగునరండి. (అని స్తంభము చాటునకు తీసికొనిపోయి) యిదీ భూసంబంధమైనవ్యాజ్యం, పార్టీతో చెప్పి యేలా యిప్పిస్తారోసుచుండి. వాగ్ములాలు వ్రాయడంలో కావలసినంత సహాయంచేస్తాను.

సూర్య—నే నాపార్టీతో యిదివర కేచెప్పినాను. ఇందులో మునసబుగా రేమయినా రెండోపార్టీవద్దనుంచి పుచ్చుకొన్నారా ? ఇంకా బేరం ఫరిష్కారం కాలేదని విన్నాను. నేనున్నవరదరాజుగారి ద్వారా బేరంపెట్టినాను.

మున—ఏమయ్యా ! రామయ్యగారూ ! సాక్షులువచ్చినారు ప్రమాణంచేయించండి.

రామ—చి త్తం. సీతాపతిరావుగారూ ! మీసాక్షులుకూడా వచ్చి హాజరుగావున్నారుగదా ?—నేనీ కేజులో వాగ్ములాలు పుచ్చుకొంటాను. రెండవ కేజులో తమరు స్వయంగా వ్రాస్తారుకాదాండి ?

మున—అవును. సాక్షి వాగ్ములములు మేము యీ కేజులో స్వయంగా పుచ్చుకొంటాము. మీరు మీ కేజు కానియ్యండి. సుబ్బారావుగారూ ! లింగరాజుగారూ ! మనము మన కేజు చూచుకొందామురండి.

సూర్య—పుల్లయ్యా ! నీవు వాదినిన్నీ ప్రతివాదినిన్నీ యెరుగుదువుగదా ?

సీతా—అట్టె! అట్టె! అట్టె! ఇది లీడింగుక్వశ్చను, రామయ్య గారూ! ఇది అడగనియ్య కూడదు.

రామ—ఈప్రశ్న కేమీ అభ్యంతరంలేదు. అడగనియ్యవచ్చు-

సీతా—కాదుకాదు, కోర్టువారితో మనవిచేసిమరీవ్రాయండి.

మున—ఏమిట మూ్యా? యిల్లెగిరిపోయేటట్టుగా కేకలు వేస్తూ వున్నాడు?

రామ—మీరు వేరేవాగ్మూలం వ్రాసుకుంటూ వినడంలేదు, సీతాపతిరావుగారు లీడింగుక్వశ్చను—

మున—లీడింగులేదు గీడింగులేదు, తీర్పుచెప్పేవారం మేము వున్నాము. అడిగినప్రశ్న అల్లా వ్రాసుకోండి.

సూర్య—ఏమండోయి రామయ్యగారూ! మీరు రెండోవ్యాజ్యంలో సాక్షి చెప్పినమాట వ్రాస్తూవున్నాడు? అది మాసాక్షి చెప్పినమాట కాదు—పుల్లయ్యా! దొరయ్యా వీరన్నా యిద్దరూ అన్నదమ్ములేకదా?

రామ—అప్రశ్న మీరడగకూడదు. వారిద్దరూ యేమవుతారని అడగండి.

సీతా—దొరయ్యా! చూచినావా? గుమాస్తాగారు మనకు యేలా సహాయం చేస్తూవున్నారో.

పుల్ల—వీరన్నా దొరయ్యను యిద్దరూ అన్నదమ్ములవుతారండీ.

రామ—“వీరన్ననూ దొరయ్యనూ సేనుయెరుగుదును, వారిద్దరూ అన్నదమ్ములవుతారని విన్నాను” ఇంతేకదా?

సూర్య—“విన్నాన” స్నమాట సాక్షి చెప్పలేదు. మీరా మాటతీసివెయ్యవలెను.

రామ—వినకపోతే అలానేమి పుడుతూవుండగా దగ్గిరనుండి చూచినాడా యేమిటి? అదంతావకటే. సూర్యనారాయణరావు

గారూ! మీరు ప్రతిస్వల్పహంశంలోను యిటువంటి అభ్యంతరాలు చెప్పకండి. కోర్టు వాదవింటే కోపపడుతారు.

సూర్య-ఇప్పుడు తగాదాపడుతూవున్న పందుంభూమి యెవరి హక్కు.

పుల్ల-పందుంభూమి నాండి? దొరయ్యది-

రామ-"తగాదాభూమి పందుమున్నూ దొరయ్యదికాదు. వీరన్న హక్కు" అంతేనా నీయభిప్రాయము?— సీతాపతిరావు గారూ! మీరు క్రానుయెగ్జామి నేషన్ చేస్తారేమో చెయ్యండి.

సీతా-నీవుయెప్పుడయినా దొంగతనము చేసినావా? మఱి యేమయినా-

సూర్య-ఇదివూరికే సాక్షిని అవమానపర్చడానికి అడుగుతూ వున్నాడు. పబ్లికుని దర్శనంలేనిదీయిటువంటి ప్రశ్న అడగనియ్యకూడదు.

సీతా-పోనియ్యండి-పుల్లయ్యా! నిన్నీలాగు తప్పుసాక్ష్యం చెప్పమనినీస్తీడరుగారు చెప్పినారుకదా?

సూర్య-పైకిబిళ్ళగోచీ పంగనామాలూ పెట్టుకొని పార్టీల సొమ్ము హరిస్తూ నీకుమల్లే నేను డబ్బువుచ్చుకొని పార్టీలో తిరిగి పోతా ననుకొన్నావా?

సీతా-నీహర్యాదా నామర్యాద అందరికీ తెలుసును. నీలాగు నేనేమీ బోగందాన్ని వుంచుకోలేదు!

సూర్య-బోగందాని పేరెత్తబోకు. ఇంకా యేమయినా నన్నంటే పడతాను గాని ఆడవాళ్ళసంగతితెస్తే బాగాజరగదు. నీకుమల్లే నేనేమి గోడలు దూకడంలేదు.

మున-ఏమయ్యా! మీరిద్దరూ అలాపోట్లాడుతూ వున్నాడు. కోర్టువారికి కోపంవస్తే కంటెంప్టు ఆఫ్ కోర్టుకిందపెట్టి శిక్షించి పోతారు సుమండి. మెల్లిగామాట్లాడండి.

రామ—సీతాపతిరావుగారూ! ఇఖ మీసాక్షినిపిలవండి.

సీతా—కోర్టువారు చిత్తగించవలెను. మాసాక్షి బహు ఘరానామనిషి. కూర్చో వడముకు సెలవిప్పించవలెను.

సూర్య—వీడు యే పెంటమీదపడితే ఆ పెంటమీద తిరుగుతూ, జూదాలపాశలకాడ తాగిపడివుంటాడండి. బట్టలు పడిదెకుతెచ్చుకొని మురుగులెక్కడివో యెరువు తెచ్చుకొని పెట్టుకొన్నాడు. వీణ్ణి కూర్చో పెట్టకూడదు.

వెంక—మీరు కల్లుపాశకాడికి రాత్రిళ్ళు త్రాగడానికి వచ్చినప్పుడు, మమ్మల్ని మీరక్కడమంచి—

సూర్య—ఛీఛీ. నోరుముయ్యి. నేను కోర్టువాతో మనవి చేస్తూవుంటే, మధ్య నీవుమాట్లాడుతావు! కోర్టువారుచిత్తగించి నారా? సాక్షియేలాగు మిగలమాటలు రానిస్తున్నాడో?

ముస—సాక్షినికూర్చో పెట్టివాగూర్చులముపుచ్చుకోండి. రామయ్య గారూ! ఇఖ యిలాగంటివేమీ కోర్టువారి నోటినులోకి రానివ్వకండి.

సీతా—మీరు దొరయ్యను వీరన్నను యెరుగుదువా? పొర పడి అన్నాను. యెరుగుదురా?

వెంక—యెరుగుదును. వాళ్ళిద్దరూ అన్నదమ్ములుకారు. దొరయ్య తండ్రిపోయి నప్పుడు వీరన్న మయలబొట్టు పెట్టుకో లేదు—స్త్రీడరుగారూ! మరచిపోయినాను— అతని తండ్రిపోయి యెన్నాళ్లయినదండీ?

సీతా—ఫదిసంవత్సరములకింద వీరన్న తండ్రి పోయినప్పుడు దొరయ్యమెలబొట్టు పెట్టుకోలేదు. కర్మ వీరన్న వక్కడుమాత్రమే చేసినాడు—రామయ్యగారూ! వ్రాయండి.

సూర్య—సాక్షి చెప్పేదిఒకటి స్త్రీడరుగారుచెప్పేది వకటీనా? రామయ్యగారూ! మీరు సాక్షి చెప్పినట్లు వ్రాయండి.

రామ—సాక్షి ఆయన చెప్పినట్టే చెప్పినాడు. నాకు యేమీ భేదం కనిపించలేదు. కావలిస్తే మళ్ళీ చెప్పమందాము.

సీతా—నీవు—ఓన్! నీవనివస్తావస్తుంది. మీరుతవ్వల వీరన్నకు ముఖ్యస్నేహితులుకారా?

రామ—అది ఇరిలి వెంటుప్రశ్న. మఱివకప్రశ్న వెయ్యింది. నేనీ ప్రశ్నప్రాయము.

సీతా—కోర్టువాడు యీసంగతి నోటుచెయ్యవలెను. నేనీప్రశ్న అడిగితే గుమాస్తాగారు వల్లపడదంటారు.

మున—స్థలవ్యాజ్యముకు బంధువులయితే నేమి కాకపోతే నేమి? మీ వ్యాజ్యముకు సంబంధించిన ప్రశ్న అడగండి.

సీతా—మీ వ్యాజ్యానికంతా ఇదే ముఖ్యమయిన ప్రశ్న. అగగ నియ్యకపోతే కోర్టువాడు రికార్డుగా నోటుచెయ్యవలెను. కోర్టువా రీలాగున ముఖ్యమయిన ప్రశ్న అడగనీయ్యకపోతే ఇది నేనీసాక్షిని విమర్శ చేయించుకోను.

రామ—సూర్యనారాయణరావు పంతులుగారూ! మీరుక్రాసు సవాళ్ళు వేస్తారా?

సూర్య—వెంకయ్యా! నీవు దొంగసాక్ష్యమిచ్చినందుకు నబు మేజిస్ట్రేటుగారు నెల్లాళ్లు వరకం వేసినారా? లేదా?

వెంక—నాకోక్కడికేయేమి? మహామహావాళ్ళకు వేసినారు. కాలంవస్తే యెవరికితప్పతుంది? వెనుకటి మునుసబుగారు మీకు జనుమానా వెయ్యలేదా?

సూర్య—అడుగో! అడుగో! ప్రతివాదితాలూకు మొదటిసాక్షి చేబియ్యం వీరయ్య యీసాక్షి చెప్పేది వింటూవున్నాడు. కోర్టువాడు అవతలికి పంపించవలెను.

మున—ఇవాళ ఒక కేజూ మర్తబై నదికాదు, మీ కేజు రేపు క్లోజు చేస్తాము, యీ పాటి చాలించండి. [అని లేచుచున్నాడు.]

౨ ప్రదేశము—కోర్టు హవుసు.

[మఱి కొందరు స్త్రీ డర్లు కూర్చుండియుండగా సీతాపతి రావుగారు

పార్టీలు మొదలయిన వారితో ప్రవేశించుచున్నాడు]

సీతా— సోమయాజులుగారూ! మీరింత కాలమునుంచి స్త్రీ డర్ చేస్తూవున్నారా? యింతలంచాలు పుచ్చుకునే మునసబును మీ రెక్కడయినా చూచినారా?

సోమ—యిది చేమిలంచము? ఆజిల్లాలో జగన్నాథ—పంతులు గారున్నారు. ఆయన ఫర్తి ముంసఫీలో నాలుగుల తలరూపాయలు సంపాదించి, పశువులు కడుగుతాగడానికి కూడా వెండిగోలెములు చేయించినారు. వారింట్లో మొన్న పెండ్లిలో పార్టీలవల్ల యాభై వేల రూపాయల కట్నాలు వచ్చినవి.

సీతా—ఆజిల్లాలో యేలావున్న వోకాని యిక్కడ ప్రజలు బహు తోభపడుతూ వున్నారు. మొన్న కొత్తూరువారి న్యాయమయిన వ్యాజ్యంలో లంచంయివ్వడానికి సొమ్ములేకపోతే మాన్యంలమ్మించి నాలుగువందలరూపాయలు పుచ్చుకొన్నాడు. నాలుగువోజులక్రిందట బాపన్న కేజులో సాక్షులను కమ్మిట్టచేస్తానని కోర్టులోపెట్టి బెదిరించి రెండువందలరూపాయలు పుచ్చుకొనివదిలిపెట్టినాడు. ఈవ్యవహారం చూస్తే పచ్చిఘోరకలిగావున్నది.

సోమ—వాటికన్నిటికీ యేమిగాని మీ వ్యాజ్యం ఖమాయిషు యేమయినది?

నీతా—వరదరాజుగారి ద్వారా వాది వీరన్నదగ్గర నూట యాభై రూపాయల పుచ్చుకొని అన్యాయంగా భూమి అతనిపక్షం చెయ్యడానికి సిద్ధపడినాను. ఇప్పుడు కోర్టుకు రావడంతో నే తీర్పు చెబుతాడు. మేము కూడా నూటరూపాయల వరకూ యిస్తామని బేరం పెట్టినాము. అసలు భూమి రెండువందల రూపాయలకంటే యెక్కువ చెయ్యదు.

సోమ—మొన్న నేను స్టేడరుగావున్న బత్తులవారి వ్యాజ్యంలో ఉభయపార్టీల వద్దనుంచీ సొమ్ము పుచ్చుకొని సహంభూమికి కూత్రమే తీర్పుయిచ్చి తక్కిన సగముకు దావా కొట్టి వేసినాడు. ఇంకా నయం మీ వ్యాజ్యంలో ఇద్దరి దగ్గరూ పుచ్చుకోలేదు.

నీతా—పాతిక రూపాయల స్టే ఖర్చుం లేకుండా చేస్తామని మాకు రాయబారం పెట్టి గాను. సహంభూమిలోగా యాభై రూపాయల ఖర్చుల దగ్గరనా? ఇవ్వవద్దని పార్టీతో నే నే చెప్పి నూన్పించినాను.

సోమ—అదుగో మునసబుగారి సవారీ వస్తావున్నది. సిద్ధముగా వుండండి.

[మునసబుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

మున—ఏమయ్యా! నీ నాపతిర వుగరూ! మీ మొదటి సాక్షిని విమర్శ చెయ్యడం జరూరా? అతనివల్ల యేసంగతి రుజువుపడుస్తారు?

నీతా—అతని సాక్ష్యం మా ఖ్యంగా కావలెనండి. అతనివల్ల వాదిన్నీ ప్రతివాదిన్నీ వక్కతండి బిడ్డలు కారనిన్నీ పృథగ్భాష నమూచేస్తూ వేరేవేరే వున్నారనిన్నీ రుజువువుతుంది.

మున—ఇంతేనా? మరియేమైనావున్నదా? మేమా సాక్ష్యం నచ్చుము. మీకు స్టేడరులైవు? ప్రతివాదికియిచ్చే సలహా సోదరునికి భాగంయివ్వకుండా పోషించుచునా?

సీతా—చిత్తము, ఇది కేవలము అక్రమమయిన వ్యాజ్యం. కోర్టువారు బాగాపరిశీలించి న్యాయం దయచేయించవలెను.

మున—రెండువందల రూపాయలు జీతంపుచ్చుకుంటూ మేము కోర్టుమీద కూర్చోవడం న్యాయం దయచేయడానికేగా మరియెందు కైనానా? మీరనేమాటలుచూస్తే కోర్టువా రన్యాయంచేస్తారనే టట్టు భావం తేలుతూవున్నది. కంటెంపు అఫ్ కోర్టుకింద శిక్షిస్తాము నుమండి.

సీతా—నేనుఅలాఅనలేదండి. న్యాయందయచేయించున్నాను.

మున—అదుగో మళ్ళీ ఆమాటేఅంటారు? రామయ్యగారూ! ఈయనవద్ద కయిఫియ్యతు పుచ్చుకోండి.

సీతా—చిత్తము, కోర్టువారుఅగ్రహంమాని తుమించవలెను.

మున—తుమించడంలేదు గిమించడంలేదు— వ్రాయవయ్యా. డిస్ట్రిక్టుకోర్టువారికి ఈస్టిడరునుబరతరపుచెయ్యడానికి అర్జీవ్రాయండి.

సీతా—చిత్తము. చిత్తము.—

సోమ—ఘోరుకోవయ్యా. కోర్టువారికి కోపంవస్తూవుంటే మళ్ళీ మాటాడుతారు.

మున—సోమయాజులుగారూ! మీరు నేనుచెప్పమన్నాన్ని హేడ్డుగుమాస్తాతో చెప్పి జప్తువారంటు వ్రాయించి తెచ్చుకోండి. కంప్లయింటు తయారైన మీదట నిన్నటితారీఖుపెట్టి ఫయిలు వేయింతాము. దాఖలు కాగితాలబుక్కులో స్థలంవదిలిపెట్టుకొని నాలుగోగుమాస్తాతో చెప్పండి.

సోమ—చిత్తము. ముందుగా వారంటుపుచ్చుకొని ఆస్తిజప్తు చేస్తే తరువాత కంప్లయింటు మెల్లగా ఆలోచించివ్రాయవచ్చును.

మున—అలాకాదయ్యా! ఇక్కడంతాఫిత్తూరీకోరులువున్నారు. కంప్లయింటుకూడా నిన్నటితారీఖుపెట్టి రేపుకోర్టు వేళకు సిద్ధము

చేయించండి. - సూర్యనారాయణ రావుగారూ! నిన్నటిమీ కేసులో హీరింగుచేయండి.

సూర్య-కోర్టువారికి విశదమయివున్న దానికంటే నేను హీరింగులో చెప్పేది యేమున్నదండి? ఐనా హీరింగుచెయ్యడం ఆచారంగనుక రెండుముక్కలు చెపుతాను. (హీరింగు)

“మావాదం ఘరానాసాక్షులవల్ల పూరాగారుజవయినది. వాదివీరన్న బహుపెద్దమనిషి. కొటివరశాలిచ్చినా యెప్పుడూ అబద్ధం ఆడేవాడుకాదు. యీ వెధవ పండుభూమికోసం అబద్ధపువ్యాజ్యం వేస్తాడాండి? అతనిముఖం వక్కసారిచిత్తగిస్తే కోర్టువారే వ్యాజ్యం అతనిపక్షంచేస్తారు. ప్రతివాది వాదిహక్కు హరించనలెనని చూస్తూ వున్నాడు. అతని ముఖంచూస్తేనే అతనివాదం అక్రమమయినట్టు కోర్టువారికి విశదమవుతుంది. అతనిసాక్షులందరూ పోర్జరీకోరులు; డబ్బుపుచ్చుకొని కూటసాక్ష్యం చెప్పినారుగాని వారి మాటలలో వాస్తవం యెంతమాత్రమూలేదు. ప్రతివాదియిచ్చిన స్టేటుమెంటు కున్నా సాక్షుల చెప్పిన సాక్ష్యముకున్నా చాలాభేదంగావున్నది. ఈస్తీడరుగారుకూడా యిటువంటి అక్రమపుదావాలలో దిగేవారే. కాబట్టి పయినిచెప్పిన హేతువులన్నీ చిత్తగించి కోర్టువాదోవాది పక్షంగా తీర్పుచెప్పవలెనని ప్రార్థిస్తున్నాను.”

మున-ఏమయ్యా! వాదిస్తీడరుగారు చెప్పినదానికి వస్వకుంటారా? లేక యేమైనా మీరుకూడా హీరింగుచేస్తారా? ప్రతివాది తరపున మీరుచేసేవాదం యేమున్నది? పూరుకోరాదా?

స్తీతా-హీరింగుచిత్తగిస్తే యావత్తునిజంకోర్టువారికివిశద-

మున-కోర్టువారికి యిదివరకే విశదమయివున్నది.

స్తీతా-(తనకో) వాదిదగ్గర నూటయూభైరూపాయలూ

వుచ్చుకొన్నప్పుడే విశదమయినది. (పయికి) అయినా నాహీరింగు

చిత్తగించవలెను. నాహీరింగు సాంతముగా విన్నమిడట కోర్టువారి కేమిలోనునో!

మున—తోచవలసిన దేమిటో యిదివరకేతోచినది. వృధా కాలయాపనం. అయినా కానియ్యండి.

సీతా—కోర్టువారు పుత్తరం వ్రాసుడ. నూనివేసి శ్రద్ధగా వినవలెను. (హీరింగు) “వాదిన్నీ పతివాదిన్నీ వక్కతండ్రిబిడ్డలు కారు. పితండ్రి పెత్తండ్రిబిడ్డలు. వారితండ్రులే పంచుకొని విభాగాలైనాడు. అంతేకాకుండా యీభూమి దొరయ్య స్వార్జితము; ఆభూమిని యిరవై సంవత్సరములనుంచీ ప్రతివాది భుక్తంలోనే వుంటూవున్నది. ఆరుంగతి పాత్యంవల్ల పూర్తిగా దుజువైనది. వాదికి దానిలో హక్కు కలిగివుంటే చాలాకాలంకిందటనే వ్యాజ్యం తీసుకొని రావలసివున్నది. కాలనిబంధన చట్టప్రకారం పన్నెండేళ్ళలోగా వ్యాజ్యం తెచ్చుకోలేదు గనుక దీనికి కాలదోషం పట్టింది. అంతేకాకుండా వాది కంప్లయింట్లో యీభూమి పెద్దలు సంపాదించిన దంటాడు. సాక్షి చెప్పటంలో ప్రతివాది కొన్నాడని—

మున—ఏమిహీరింగు? ఎంతసేపుచెప్పినా ఎక్కముక్కలయినా వ్యాజ్యానికి సంబంధించినది చెప్పడంలేదు. ఈపాటి చాలించండి.

సీతా—ఇంకా ముఖ్యమయిన రెండుహంశములున్నవి—

మున—కోర్టువారికి విశేషతొందరయిస్తే జరుమానావేస్తాడు. (పెట్టెలో చెయ్యిపెట్టి వెదకుచు) రామయ్యగారూ! వుదయమున యీవ్యాజ్యంలో వ్రాసినతీర్పులూరు చూస్తూవుండగానేకాదా యీ పెట్టెలో పెట్టినాను. కనబడలేదేమండీ?

రామ—వరదరాజుగారిదస్తూంతోపున్న చిత్తునుచూచి సాపు వ్రాయడంలో మీరొక వేళ పెట్టెలో వేసుడం మరిచిపోయినారేమో?

మున—లేదు లేదు, చిత్తు కాగితము చింపి వేసి తరువాత సాపు తీర్చు జాగ్రతగా యీ పెట్టెలో పెట్టినాను, ఇరుగోదొరికినది, మరి వక కాగితపు మడతలో దూరినది — నీ తాపతిరావుగాదా! ఖచ్చల విషయమై మీ రేమీ యిం గా ఆలోచించుకో లేకుగదా?

నీతా—చి త్తము, పార్టీతో చెప్పినాను, అతను వప్పుకుండా వున్నాడు.

మున—అతని క్షేమము కొరకే చెప్పినాము, అపైని మీ యిష్టము, తీర్పును స్తామువినండి, (అని చనువుచున్నాడు.)

“వాదిదాఖలుచేసిన కంప్లయింటున్నా ప్రతివాదితాలూకు ప్టేటుమెంటున్న ఉభయవాదులూ దాఖలుచేసినదస్తా వేజులున్నా సాక్షివాగ్ములములున్నా హీరింగుకాలమందు ఉభయస్థి డర్లూ చెప్పిన సంగతులున్నా చిత్తగించడమయినది, ప్రతివాది తరపున వచ్చిన సాక్ష్యంకోర్టువారెంతమాత్రమూ విశ్వసింపజాలరు, సాక్ష్య మిచ్చేటప్పుడు ఆసాక్షులవై ఖా చూడగా వాళ్ళు కూటసాక్షులము న్లు స్పష్టమయినది, అంతేకాకుండా కేవలం సాక్ష్యమునేనమ్మి తీర్పుచెప్పేపక్షమున పార్టీలకు అన్యాయం జరుగుతుంది, ఇక్విటీకూడా ఆలోచించవలెను, వాది కంప్లయింటులో వ్రాసుకొన్న దానికంటే సాక్షి విరుద్ధంగా చెప్పినా, సాక్షి మోస్తరుమాస్తే అబద్ధం చెప్పేవాడు గాతోచలేదు, నేర్చుకొనివచ్చిన సాక్ష్యంఅయితే తేడాలులేకుండా వుంటుందిగాని నిజమయినదానికో వుండడం తటస్థించదు, వాదియూభే యేళ్ళు చెల్లినవాడు, ఇంతవయస్సు చెల్లినతరువాత అన్నగారి విషయంలో అన్యాయానికివడిగడుతాడని వ్రాపించడానికి అవకాశం లేదు, కాబట్టి పయి బలములువ, హేతువులకుబట్టి వాది దావా ప్రకారం పందుంభూమిన్ని ప్రతివాది స్వాధీనంపెప్పించి వాది అధీనం

అధీనం చెయ్యడముకు తీర్పుచెయ్యడమైనది. ఖర్చులు"—ఇకమీద వెళ్ళిపోవచ్చును.

సూర్య—ఖర్చులుమాట తీర్పులో వ్రాయించినారుకాదు.

మున—ఈరోజున యింటికాడ ఆలోచించి మీకిప్పించడం న్యాయమనితోస్తే మీపక్షంగాను, న్యాయంకాదనితోస్తే ప్రతివాది పక్షంగాను, రేపు కోర్టులో వ్రాసుకొనివచ్చి చెపుతాను—సీతాపతి రావుగారూ ! నేనిండాకా చెప్పినసంగతి ఆలోచించుకోండి.

సీతా—చిత్తము. రేపువదయాన్న యేసంగతి బసలో మనవి చేస్తాను.

[అందఱు వెళ్ళుచున్నారు.]

తృ తీ యాంకము.

౧. ప్రదేశము—డిప్టిక్టుకోర్టు స్టేడరుగారి యిల్లు.

[తనపార్టీ దొరయ్యను వెంటబెట్టుకొని సీతాపతిరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సీతా—భాస్కరరావుగారూ ! చలపతిరావుగారు వున్నారా ? ఆయనకు వకఅప్పీలు కేజులో వకాల్తువానూ యిప్పించడానికి పార్టీని తీసుకుని వచ్చినాను.

భాస్క—ఇప్పుడేవస్తారుకూర్చోండి. వక కేజులో నకళ్ళదర ఖాస్తుచేస్తే, రికార్డుకేసుగాదు యెదటిపార్టీతరపున ఫదిరూపాయలు వుచ్చుకొని రికార్డులో దస్తావేజు లేదంటూవున్నారు. అది జరూరుగా కావలసివచ్చినది. మరి ఫదిరూపాయలుపార వేసిఅయినా అదస్తావేజు తీసుకురావలెనని చలపతిరావుగారు వారియింటికి వెళ్ళినారు.

సీతా—మీకోర్టు రికార్డుకీపరుగారిసంగతి బొత్తిగా అన్యాయంగా వున్నది. యేమయినా చేతిలో, బడితేనేగాని కాగితం వూడి పడను.

భాస్క—ఆయన తమలపాకులకట్ట కాడినుంచి లంచముపుచ్చుకుంటాడు. యెంతబీదవానినైనా పీడించి తుదకు రెండుడబ్బులైనా పుచ్చుకొని మరీకాగితం బైటపెడుతాడుగాని పూరికే పెట్టడు. ఇంత యెందుకు? కోర్టులో తనతో సరిగా వువ్వోగంచేసేవారివద్దనూ బంధువులవద్దనూకూడాపనివచ్చినప్పుడు సొమ్ముపుచ్చుకొనిదీపనిచెయ్యడు. జమీన్ దారీవ్యాజ్యాలలో వందారెండువందలూపుచ్చుకొనిదస్తావేజులు చింపివేస్తాడు. మొన్న నేనువక కేజులో యాభయిరూపాయలిచ్చి ముఖ్యమయినదస్తావేజు చింపివేయించినాను. అందుచేత మాపార్టీకి ఫదివేలరూపాయలు లాభంవచ్చినది. యెంతలేదన్నా రోజుకు ఫదిరూపాయలు కళ్ళచూడనిదీ ఆయన లేవడు. లంచపుచ్చుకొని కటికముండావాడు వుండడంకన్న సొమ్ముపుచ్చుకొన్నా యీలాగు పనిచేసేవాడు వుండడంలాభమేకాని వొక్కొక్కప్పుడు నష్టంకూడాకలుగుతుంది.

సీతా—మీరొక్కపర్యాయం శ్రమపుచ్చుకొనివెళ్ళి నేనువచ్చి నాననిచెప్పి చలపతి రావుగారిని పిలుచుకునివస్తారా? మేమువచ్చి చాలాసేపయినది.

భాస్క—మీరిక్కడకూర్చోండి. నేనునెళ్ళి యిప్పుడే తీసుకుని వస్తాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

సీతా—దొరయ్యా! యీయన స్త్రీడరుగారిగుమాస్తా. అతివాగుతాడు. వకమాట అడిగితే పదిమాటలు జవాబుచెబుతాడు.

దొర—యీస్త్రీడరుగారికి యిగిలీసువచ్చువాండి?

సీతా—ఇంగ్లీషురాకపోతేయేమి? పనిమహాబాగా చేస్తారు. జమిందారీకేజులు చాలామట్టుకు యీయనకేవలస్తవి. నీకెదురు? నీవ్యాజ్యంలో పనిఅంతా నేనుచేస్తానుకాదా?

దొర—మునసబు ఖర్చులైనా మనపక్షం చేసినామకాడ య్యా! అడిగినసొమ్ము—

సీతా—తాళు యెవరో వస్తూవున్నారు.

[చలపతిరావుగారు గుమాష్టాతోగలిసి ప్రవేశించుచున్నారు.]

భాస్కర—నేను వెళుతూవుండగా పంతులవారు దోవలోనే యెదురుపడ్డారు. మీరువచ్చి కసిపెట్టుకొని వున్నారనిచెప్పి శీఘ్రంగా తీసుకునివచ్చినాను.

చల—(కూర్చుండి) సీతాపతిరావుగారూ! తమరు విజయంచేసి యెంతసేపయినది? కొంచెం మాట్లాడవలసిన పుచ్చాడగా రికార్డు కీపరుగారియింటికివెళ్ళి కార్యం బ.దోబస్తుచేసి వచ్చి గారు

సీతా—ఇతనితమ్ముడు యితనిమీద యీ మునసబుకోర్టులో వ్యాజ్యం వేసిరాడు. మునసబు లంచంపు శుక్కుకొని అక్రమంగా వాది పక్షం తీర్చుచేసినాడు. యీతేదీగో అప్పీలువాయిదా వెళ్ళిపో తుంది. మీరిందులో వకాల్తునామా పుచ్చుకొని అప్పీలు దాఖలు చెయ్యవలెను. ఫీజుసంగతి నేను మామూలుప్రకారంగా పరిష్కారముచేస్తాను.

చల—భాస్కరం! వకాల్తు గామా వ్రాసువయ్యా.

సీతా—అక్కరలేదు. నేనువ్రాయించి తెచ్చినాను. దీనిమీద అంగీకరించినట్టువ్రాసి అప్పీలుముసాయిదా తయారుచేయండి.

చల—భాస్కరం! ముందుగా మామూలుమతలబు వ్రాయ వయ్యా. తరువాత అప్పీలు హేతువులు చెపుతాను.

సీతా—రికార్డువక్కసాచి తగిస్తారా? ఇదిస్థలసంబంధమైనవ్యాజ్యం. పండుంభూమిరావలెనని యితనిమీద తమ్ముడు వ్యాజ్యం వేసిరాడు.

చల—రికార్డు వేరేచూడనక్కర లేదు. ఇదివరకు లక్షవ్యాజ్యాలలో పనిచేసినాను. రికార్డుచూడకుండా అప్పీలు హేతువులు వ్రాయలేనా?

సీతా—పోనీ జడ్జిమెంట్లైనా వక్కసారి చదువుతానువివండి.

చల—అదీఅక్కరలేదు. సంగతులు మీరు చెప్పినారుచాలదా? వెనుక హీరింగు చేసేటప్పుడు చూస్తాను. జడ్జిమెంట్లూచూడకుండా మొన్నవక కేజులో హీరింగుచేసికాను. వ్యాజ్యం నిమిషములో నా పక్షమయినది.

సీతా—అందులో మీరురెస్పాండెంటుతరపున వకాల్తురామా పుచ్చకొన్నారా?

చల—అవును.—భాస్కరం! అప్పీలు హేతువులు చెపుతాను వ్రాయి. ౧. కిందికోర్టుతీర్పు కేవలం వ్రాసాలమీద మొకద్దమా విపున్నది. ౨. కిందికోర్టులాక్షన్ను యక్విటీకిన్నీ విరుద్ధముగావున్నది. ౩. వాదితరపున సాక్ష్యం యెంతమాత్రమూ రుజువుకాలేదు. ౪. నాతరపున ఘరానాసాక్షులవల్ల పూర్తిగా రుజువైనది. ౫. యీ వ్యాజ్యంలో మునసపుగాడు కేవలం పొరబడ్డాడు. కాబట్టి యీపయి హేతువులను చిత్తగించి కిందికోర్టుతీర్పు తిప్పివేసి వ్యాజ్యంఖర్చులతో అప్పీల్లెంటుపక్షం చేయించవలెనని ప్రార్థిస్తావున్నాను.

సీతా—అప్పీలు ముసాయిదా ఐనదిగనక ఇకమేము సెలవు పుచ్చుకొందుమా?

చల—ఇఖమీరు వెళ్ళవచ్చును. హీరింగులో మీమనసు వచ్చినపని చేస్తాను.

దొర—(రహస్యముగా) సీతాపతిరావుగారూ! యీ వీడరు గారు మహాఘట్టివారులాగు వున్నారు. వక్కకాగితమయినాసూడకుండా సిటికలో అప్పీలుతయారు సేసినారు.

సీతా—ఈయన బహుభుక్తివాడు. ఇంగ్లీషుస్ట్రీడల్ల నడమే కాని వాడు యింటికి వెళితే తిన్నగా మాటాడ నేమాటాడరు. పనివివాహారి కంటే వీరేబాగా పనిచేస్తారు. యెటువచ్చి వాడు ఇంగ్లీషునవాలుగు ముక్కిలు వాగుతాడు. అయినాగానీ జడ్జి వారిమాటలు వినడం వున్నదా? హీరింగుచేసినంతసేపూ చాటుతో గోళ్ళుతీసుకుంటూ కూర్చుండి చివరకు కిందికోర్టుతీర్పు ఖాయం చేసినామంటాడు.

చల—సీతాపతిరావుగారూ! మీతో వకసంగతి చెప్పడంమరిచి పోయాను. శిరస్తాదాడుగారికి యిందులోయేమయినా ఫదిరూపాయలసొమ్ము యిస్తేనేకాని మనకార్యంకాదు.

సీతా—అలాగేజాగ్రత పెట్టిస్తాను. మధ్యాహ్నం కోర్టువద్ద మాటాడుతాను. సెలవువుచ్చుకొందుమా?

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

౨. ప్రదేశము—డిస్ట్రిక్టుకోర్టు.

—: ౦ :—

[వీరన్నయు అతనిస్ట్రీడరు కామరాజుగారును ప్రవేశించుచున్నారు]

కామ—వీరన్నా! నీవ్యాజ్యం జడ్జిగారు రావడంతోనే నీ పక్షంచేస్తాను. సందేహములేదు. శిరస్తాదాడుగారికి యిస్తామనివప్పుకున్నరూపాయలలో యిదివరకు యిచ్చిన యాభైరూపాయలూ పట్టుకునివచ్చినావా? దొరగారివద్దరికార్డుచదివేగుమాస్తాకువప్పుకున్న పదిరూపాయలూ నీవుయిచ్చిన సొమ్ములోనుండి యిచ్చివేసిగాను.

వీర—నేనంతసొమ్ముచ్చుకోలేనండి పాతికరూపాయలు డాఖలు చేసుకుంటాను.

కామ—పెద్దమనుష్యులకు మాటయిచ్చినతడువాత మనక
లాగు చెయ్యడం క్రమంకాదు. వెధవసొమ్ము నీవు పాతికరూపాయల
కోసం వెనుకతీస్తే, నిష్కారణంగా నీవ్యాజ్యం పాడవుతుంది.
ముందుకూడా మనకు ఆయనవల్ల కావలసినకార్యం చాలావున్నది.

వీర—తమసిత్తం, ఇటుగోరూపాయలు, (అనియిచ్చుచున్నాడు)

కామ—మీఅన్న యిల్లమో కాలిపోయిందనివిని మీవూరు
వెళ్ళిపోయినాడని అతని స్త్రీడరు చలపతిరావుగారు చెప్పినారు
నిజమేనా?

వీర—మావూరినుంచి వనిపివచ్చినాడు. ఇల్లు కాలిపోయిన
మాట నిజమే.

కామ—అరుగో దొరగారు వస్తూవున్నారు. ముందుగా మన
వ్యాజ్యమే వస్తుంది. గుమ్మముగో నిలుచుండి సలాంచెయ్యి.

[బడ్డీగారు ప్రవేశించి, బెంచిమీద కూర్చున్నారు.]

డబ్బేదారు—మాటాడకండి. దొరగారు జల్మానాయేస్తారు.
యెవరోయిబంట్రోతు పంఖాలాగు.

[కోర్టుగుఱాస్తా ఆనందరావు కొన్ని రికార్డులుపట్టుకొని]
ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ఆనంద—బంట్రోత్, చలపతిరావుగారినీ, కామరాజుగారినీ
పిలుపు. రా—డిస్ట్రిక్టు మునసబుకోర్టుఫయలు అసలు నెం 32గెరు,
యా కోర్టుఫయలు అప్పీలు నెం 32గెరు ప్రతివాది అప్పీల్లెంటు
తప్పల దొరయ్యతరపు స్త్రీడరు చలపతిరావుగారు, వాది రెస్పాం
డెంటు తరపు స్త్రీడరు. కామరాజుగారు—హాజరువున్నారా?

కామ—చిత్తము. హాజరువున్నాము.

చల—(డగ్గరనున్న మరియొక స్త్రీడరునుజూచి) నాయుడు
గారూ! కామరాజుగారు దొరగారితో యింగ్లీషున చెపుతూవున్నది
యీ కేసుగురించేనా?

నాయు—అవును. మీ కేజులోనే హీరింగు చేస్తూవున్నారు.

చల—కోర్టువారితో నాది నొక్క మనవివున్నదండి. యీ కేజులో కామరాజుగారు చెప్పతూవున్నది కేవలం అబద్ధమండి. కోర్టువారిని పొరబెడతూ—

ఆనంద—ఊరుకోవయ్యా. యెదటిప్లి డరు హీరింగు చేస్తూవుంటే మధ్య మాట్లాడుతావు! దొరగారికి తెలుగు తెలియదు వూరుకోండి.

చల—యీ వ్యాజ్యం వట్టి దొంగవ్యాజ్యమండి. కేవలం విరోధంచేత వచ్చినది. కిందికోర్టులో మునసబుగారు బహు అన్యాయం చేసినారు. యేలినవారు న్యాయం—

ఆనంద—ఈపాటి హీరింగుచాలించి వూరుకోండి. దొరగారు తీర్పు వినిపించబోతూన్నారు.

చల—దొరగా రేమిటో ఇంగ్లీషున సెలవిస్తూవున్నారు.

ఆనంద—కిందకోర్టువారితీర్పునుతిప్పి వేయడానికియేమీసబబులు కనుపడడం లేదు గనుక కిందికోర్టుతీర్పు ఖాయంచేసి ఉభయకోర్టులలోనూ ఉభయవాదులకూ అయినఖర్చులు అప్పిల్లెంటు యిచ్చుకో గలందులకు తీర్పు చేసినామని సెలవిస్తూవున్నారు.

కామ—(వెలపలకువచ్చి చెట్టుకింద నెవరితోనో మాటాడు చున్న వీరన్నమజూచి) వీరన్నా! దొరగాను వ్యాజ్యం మనపక్షం చేసినారు. నిర్ణయించుకొన్నఫీజు యిదివరకే యిచ్చి వేసినావుగదా? యిక నాబహుమతి రావలెను. ఆమనిషి యెవరు? యేమి? వ్యాజ్యం గెలిచినదన్న సంతోషం లేకుండా అలాగు విచారంగా కనపడుతూ వున్నావు?

వీర—నిన్నరాత్రి మాయెంట్లో దొంగలుపడి, వేరే మొగ దిక్కు లేకపోవడంచేత సర్వస్వపారం దోచుకొనిపోయినారని

వర్తమానం తెచ్చినాడు. నా కేమీ తోచకుండావున్నది. ఇప్పుడి
మనిషితో వెళ్ళివచ్చి దర్శనంచేసుకొంటాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

3. ప్రదేశము—కేసవర గ్రామము.

[మునిసబుకోర్డు బేటామీను దానయ్య వాదివీరన్నను వెంటబెట్టుకొని]
(ప్రవేశించుచున్నాడు.)

దాన—పాతికరూపాయలకు చిల్లిగవ్వ తక్కువయితే నేను
పుచ్చుకోను. వెధవది స్తిరా స్తిబత్తులలో పుచ్చుకొంటాను యాభయి
రూపాయలు.

వీర—జయచేసి యీపదిరూపాయలూపుచ్చుకొని కార్యం
గురపరాకీ సెయ్యండి. బాబూ! బాబూ! యింకోతూరి మిమ్మల్ని
సమాధానం చేసుకుంటాను.

దాన—ఈమాటలేమీ నాదగ్గర పనికిరావు. నీవుయిస్తానన్న
ఫదిరూపాయలూ హేడ్డుగుమాస్తాకేపోతవి. నేను చెప్పినప్రకారం
ఇచ్చుకోనిపక్షమున, రెండుగుబ్బుకోళ్ళును రెండుబక్కగొడ్లనూ
జప్తుచేసుకొని వెళుతాను. గుబ్బుకోళ్లు అమ్మితే కోర్డును పట్టించుకు
వెళ్ళడానికి ఐదకూలిగా నాలుగోనంత్తైనా రాదు. మేతఖర్చు
కూలివాడిజితమూ గాక ఈ బక్కగొడ్ల కాపలాక్రిందరోజునక్కంటికి
ఆరణాల చొప్పున యాభయిరూపాయలైతే, అప్పుడు చచ్చినట్టు
యిచ్చుకుంటావు.

వీర—బాబూ! బాబూ! మీరన్నట్టు డాకలుచేసుకుంటాను
ఆలాసెలవియ్యకండి.

(అని సామిచ్చుచున్నాడు.)

దాన—నేనభోజనంచేసి ఫదిగంట లయినతరువాత జప్తుకు వస్తాను. బ్రాహ్మణయింట్లో రెండుకూరలతో వంటబాగా చెయ్యమని చెప్పి వచ్చినావా? మంచిని చిక్కనివి రెండుశేర్లు ఆవుపాలున్న అర్ధసేరు కమ్మని నెయ్యిన్నీకూడా వేగిరం నీవు యింటికివెళ్ళి పంపించు. నాకు పెందరాడే భోజనంచెయ్యడం అలవాటు; ఈలోగా కాళ్ళు గుద్దడానికి వకమంగలవాణ్ణి ముందుగా పంపించు.

వీర—ఇప్పుడు ముందుగా జప్తుకు వెళ్ళకపోతే ఆస్తి చెపాయస్తారు. నేనన్నీ బాగర్త పెట్టిస్తాను. మనం వకతూరి యిప్పుడే యెళ్ళి కొన్ని వస్తువులు జప్తుచేసుకొని వత్తాం.

దాన—కోర్టురూల్సుకు వ్యతిరేకం చెయ్యకూడదు. ఫదిఘంట లయితేనేకాని జప్తు చెయ్యడానికి వల్లపడదు. నీవు బసకు వెళ్ళి నేను చెప్పినట్టు బాగర్త పెట్టించు.

వీర—సిత్తం (అని వెళ్ళిపోయినాడు.)

౪. ప్రదేశము—ఆగ్రామములోనే ప్రతివాది దొరయ్యయిల్లు.

[ఉదయము ఎనిమిదిగంటలనేళ అగూనా దానయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.

వీర—యెవరండి మీరు మాయంటికివచ్చినారు?

దాన—(కోర్టు మొహరుతోవున్న కాగితము నొకదానిని పయికితీసి) యినుకో వీరన్నకూ నీకూ జరిగిన వ్యాజ్యంలో వాది కయిన ఖచ్చలనిమిత్తం నీఆస్తిజప్తు చెయ్యమని వాగంటయినది.

గౌర—అయితే ఇప్పుడేనేస్తారండి?

దాన—ఆడవాళ్ళ మెళ్ళల్లోవున్న పుస్తెలకాడనుంచీ జప్తు చేసి కోర్టుకు పట్టించుకొని వెళుతాను.

దొర—ఖరుసులమొత్తం సెపితే రొక్కం యిచ్చుకుంటాను. బాబూ! బాబూ! నాయంటిగుట్టు బైటపడెయ్యవద్దు.

దాన—అసాము పుచ్చుకోవడానికి కోర్టువారి హుకుంలేదు. నీ వ్యవసాయానికికూడా భంగం వచ్చేటట్టు కాళ్ళూ మోకలూ పశువులుకూడా జప్తు చేసి తీసుకపోతాను.

దొర—బాబూ! బాబూ! మీ కేమయినా యిచ్చుకుంటాను. వాటినిమాత్రం వదిలి వెయ్యండి.

దాన—అలాగయితే తక్షణం పాతిక రూపాయలు తెచ్చుకో.

దొర—పాతిక రూపాయలు తెచ్చుకోలేను. పదిరూపా—

దాన—నాతో వేరే మాటాడవద్దు. నీ యింట్లో కనపడ్డ ఆస్తి అంతా యిప్పుడు జప్తు చేస్తాను.

దొర—సి త్తం. సి త్తం. తమ సెలవుప్రకారం డాఖలుచేసు కుంటాను. జప్తు సెయ్యకండి. (అని లోపలికివెళ్ళి సాము తెచ్చి యిచ్చుచున్నాడు.)

దాన—నీయింట్లోవున్న నగలూగిగలూ యిప్పుడే వేరేదాచుకో

[ఒగర్చుచు వీరన్న ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వీర—బాబూ! మంగలాణ్ణి తీసుకొని ఒసలోకి యెళ్ళేటప్పటికి మీరు యిక్కడికి వెళ్ళి గారని తెల్పి, గుండెయికత్తుక పరుగెత్తుకొని వచ్చాను.

దాన—చుంచినాసి చేసిగావు. ఇలారా. (అని చాటుకు పిలిచి రహస్యముగా) నీవు వెళ్ళినతరువాత దొరయ్యయేమో ఆస్తి చపా యించడానికి ప్రయత్నంచేస్తూన్నాడని తెలిసి, నీవులేకపోయినా వెంటనేవచ్చి పూరిపుడకయిగా అవతలికి తర్లకుండా జాగ్రత పెడుతూవున్నాను. అనుకొన్న ప్రకారం యిచ్చినతరువాత నేను స్వామిద్రోహం చేస్తాననుకొన్నావా?

దొర—గొప్పవారు మీరాలాగున యెందుకు సేస్తాడు?

దాన—మాట అనుకొన్నతరువాత యెదటి పాట్ల మంచి లక్ష వచ్చినాయెప్పుడూ తింగిపోను. ఛీ! వెధవధనం. గుడిసేటిముండగడి

స్తుంది. మాటప్రధానం. నీకార్యం అయినతరువాత నాకష్టంచూచి మరిఫదిరూపాయలు నిన్న అడిగితే యిస్తావు. నీవు వెళ్ళి మధ్యవర్తిగా వుండడముకు కరణాన్ని పిలుచుకొనిరా.

వీర—సి త్తం. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

దాన—దొరయ్యా! వేతేపని చెప్పి వీరన్నను పంపి వేసిరాను. అతను వచ్చే లోగా మంచివస్తువులన్నీటిని అవతలికి జేరవెయ్యి.

దొర—నగలపెట్టెను తీసికొనివెళ్ళి సత్తెప్పగారియింట్లో పెట్టివస్తానండి. (అని పెట్టెను తీసుకొని వెళ్ళిపోవుచున్నాడు.)

[ఇంతలో మరల వీరన్నప్రవేశించుచున్నాడు.]

దాన—ఏమోయి వీరన్నా! వక్కడి నే వచ్చినావు?

వీర—కరణం వకపట్టాన వచ్చినాడుకాడండి. చివరకు రెండు రూపాయలువచ్చుకొని బతిమాలి బయలుదేరితీసుకొచ్చినాను. దోవలో యెవరితోనో మాట్లాడుతూవస్తాము పదమంటే నేను ముందుగావచ్చిస్తాను.

దాన—మునసబుగానికి పట్టించుకొని వెళ్ళనలెను. మధ్యాహ్నానికి మంచి కర్పూరమువంటి ఆవునెయ్యిరెండుసేళ్లు జాగ్రత్తచేయించ గలవా?

వీర—మాయీయింట్లోలేదు. పూల్లో కనుక్కుంటానండి.

[కరణము వెంకటరత్నము ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దాన—కరణముగారూ! రండి. మీకోసమే చాలాసేపటి నుంచి కనిపెట్టుకొనవున్నాము. మీరు మధ్యవర్తులుగావుండి జాబితా తయారుచేయించవలెను.

వెంక—వట్టి వెట్టిపని. నాకు దొరికేదీ చెప్పేదీలేదు. ఘడియ కొక్కమాటు కోర్టుఆమీనువచ్చి 'జపు జప్తు' రమ్మంటోవస్తాడు. నాకు యిప్పుడు తీరుబడిలేదు.

దాన—మీరు ఆలాగ నడానికి కోర్టువారిపనా? లేక నాస్వంత
పనా? మీరు తిరగబాటు చేసివారని రిపోర్టువ్రాస్తే, మాటవస్తుంది
సుమండీ.

వెంక—వాకిప్పుడు రివిన్యూవ్యవహారంవున్నది వుండడానికి ఎల్ల
కాదు. మీమనసువచ్చినట్లు రిపోర్టువ్రాసుకోండి. మీరువచ్చి
సర్కారురివిన్యూపని ఆటంక పెట్టినారని బకీరు వ్రాస్తాను.

దాన—వీరన్నా సామానుదేమీ అవతలకు వెళ్ళకుండా నీవు
జాగ్రతగా చూస్తూవుండు. నేనూ కరణంగారూ వాకిట్లోకి వెళ్ళి చూట్లాడి
వస్తాము—కరణంగారూ! వక్కసారి వీధిలోకి దయచెయ్యండి.
(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వెంక—ఇందులో మా కేయినా యిప్పించడంవున్నదా? అంతా
మీరే వుచ్చుకోవడమా?

దాన—వొరయ్య ఆ స్తి జప్పు అక్కరలేకుండా సగదుసొమ్ము
చెల్లిస్తానన్నాడు. నేను వల్లపడదని బెట్టు చేసినాను. మీసిఫారసు
మీద రొక్కం వుచ్చుకోవడానికి నేనంగీకరింపట్టు నటిస్తాను. మీ
రందులో నాలుగురూపాయలు రాబట్టుకోండి.

వెంక—కొత్తగా వూరినుంచి దిగివచ్చినవారు నిముషములో
మీరే వందలూ యాబైలూ కొట్టుకుపోతూంటే, చిన్నప్పటినుంచీ
గ్రామం కనిపెట్టకునివున్న కరణంవాడికి నాకు వక్కనాలుగురూపా
యలా? ముష్టి నాలుగురూపాయలు.

దాన—నేను హంశాయిల ఆస్తికూడా జప్పు చేయిస్తానని
బెదిరిస్తాను. మీరు సాధ్యమయినంత సొమ్ము రాబట్టిండి. చెరిసగ
మూ వుచ్చుకోందాము.

వెంక—ఈయలోచన బాగావున్నది. రండి లోపలికి వెళ్ళు
దాము.
(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

దాన-దొరయ్యా! వేగిరం నీసామానుచూపించు. కరణం గాదు జాబితా వ్రాస్తారు.

దొర-కరణముగారూ! ఎలాగయినాజపు లేకుండా చెయ్యలేరా?

వెంక-దొరయ్యా! ఇలా దగ్గిరగారా. (అని పిలిచి చెవిలో) ఫదిరూపాయలసొమ్ము అమీనావాడి చేతిలో పార వేసి వారంటు మొత్తం రొక్కం దాఖలుచేస్తూ. నీకు నామూషీరాకుండా నేను వాణ్ని పంపివేస్తాను.

దొర-నేను మొదట యియ్యబోతే గూల్సులేదని పుచ్చుకున్నాడుకాదు.

వెంక-నీకేదుకు సొమ్ముతీసికొనిరా. నేను సమాధాన పరుస్తాను.

దొర-ఇప్పుడు తీసుకునివస్తాను. (అనిలోపలికి వెళ్లుచున్నాడు)

దాన-ప్రతివాదిసొమ్ము యీచుట్టపట్ల యిళ్ళలో దాచినట్టు అనుమానంగా వున్నది. వెళ్ళి కనుక్కుందాము వక్కసారి వీధిలోకి రండి.

[అని యిద్దఱును బయలుదేటి వెళ్ళుచున్నారు]

వెంక-ఏమోయి మద్దిపట్ల సత్తెప్పా! నీకోసం అమీనాగాడు వచ్చినాడు. వక్కపర్యాయం వీధిలోకిరా.

సత్తె-(లోపలినుండివచ్చి దండములుపెట్టి) యేమండిబాబూ!

వెంక-మీరేమో దొరయ్యతాలూకు ఆస్తి కమ్మిపటిచి దాచినారని అమీనాగాడికి తెలిసి, మీఅందఱి యిళ్ళ సోదాచేసి జపుచేస్తామంటూవున్నారు. ఈచుట్టపట్ల పెద్దకాపులందఱినీ పిలుచుకొనిరా.

సత్తె-సిత్తము. (అని నలుగురుకాపులను తీసికొనివచ్చుచున్నాడు.)

వెంక-ఏమోయి పెద్దకాపులు? దొరయ్య తనవస్తువులేమో
మీయిళ్ళల్లో దాచినాడని, అమీనాగారు మీఆస్తి జప్తుచెయ్యక
మానమంటూవున్నారు. మీరేమి చెవుతారు?

కాపులు-మేమేమీ యెరగము, మమ్మల్ని రక్షించవలెను.

వెంక-మీపొడిమాటలు పనికిరావు. తలావక ఫదిరూపాయ
లూ యిచ్చుకుంటే వదిలిపెడతారు.

దాన-దొంగలు. వీళ్ళను వొక్కక్కణ్ణి పదిరూపాయలతో
వదిలిపెట్టగూడదు. మనిషివక్కంటికి యిరవయి రూపాయలకు
తక్కువవల్లపడదు.

వెంక-నామనవిని నేనుచెప్పివట్టు అంగీకరించవలెను- ఓరీ!
మీరు మారుమాటాడక రూపాయలు వేగిరం తెచ్చుకోండి.

కాపులు-సిత్తము. (అనివెళ్ళి సొమ్ముతెచ్చియిచ్చుచున్నారు
దాన-కరణంగారూ! లోపలికివెళుదామురండి.

(అని ఇద్దఱును దొరయ్యఇంటిలోనికి వెళ్ళుచున్నారు.

దొర-(సొమ్ముతెచ్చి కరణముచేతిలోపెట్టి) మీరెలాగైనా
అనుగ్రహించవలెను,

వెంక-అమీనాగారూ! నాపార్థనవిని యీసొమ్ముపుచ్చుకొని
మీరెలాగైనా దొరయ్యను తేల్చండి.

దాన-కరణంగారు సిఫారసుచేస్తూవున్నారు గనుక, పైని
నాకు మాటరావడానికై నా వప్పుకుని వారంటుముత్తం పుచ్చుకొని
రసీదుయిస్తున్నాను. దొరయ్యా! నీవు కరణంగారిమాట మరచిపోకు.

వెంక-వూళ్ళోవాళ్ళము తెల్లవారిలేస్తే మాకువెయిపనులు
వుంటవి. దొరయ్య ఇందులోగాకపోతే యెందులోనైనా నాకు
నాలుగువరాలసొమ్ము ముట్టచెవుతాడు.

(కరణమును, అమీనాయను వెళ్ళుచున్నారు.)

౧. ప్ర దేశము—కేరవరగ్రామము; దొరయ్యసావిడి.

[హేడ్డుకనిష్టేబిలును, మఱియొక కనిష్టేబిలును,
దొరయ్యయు ప)వేశించుచున్నారు.]

హేడ్డుక—ఏమోయి దొరయ్యా! మీయిల్లుకాలిపోయి
యెన్నాళ్ళయినది?

దొర—బాబూ! పదిదినా లవుతుందండి.

హేడ్డు—యేమీ? మీవూరికి నాలుగుకోసులలో పోలీసు
ప్రేషనువుంటూ వుండగా మాకు వర్తమానం చెయ్యకుండా యింత
కాలము యెందుకోవుపేక్షచేసి వూరుకున్నావు? నేరంకమ్మీచేసి
నందుకు యిప్పుడు నీమీద చార్జి పీటుచేస్తాం జాగ్రత్త.

దొర—(గజగజ వణకుచు) బాబూ! బాబూ! నేనప్పుడు
వూల్లోలేనండి. యేజ్యానికికెల్లినాను ఊమించాలండి. (అని కాళ్ళ
మీద పడుచున్నాడు.)

హేడ్డు—(కన్నులెఱ్ఱచేసి కాలుతీసుకొని) వూల్లోలేకపోవడం
వుండడం మాకు జరూరులేదు. ఇదిసర్కారుపాలుకుమా మరివకటా?
—ఏమోయ్ కనిష్టేబిల్! ఇతణ్ని ప్రేషనుకు తీసుకునివెళ్ళి కొట్లో
పెట్టు. నేను రెండోకేజీ దర్యాప్తు చేసుకొని సాయ:త్రానికివస్తాను.

దొర—బాబూ! నన్ను వదిలివెయ్యండి. తమ కేసుయినా
డాఖలు నేను కుంటాను.

హేడ్డు—యేడిసినావు. మావుద్యోగం తాహతుకు నీవేమి
యియ్యగలవు? మహాయిస్తే ఫదిరు పాయలిచ్చేవు ఇరవైరూపాయ
లిచ్చేవు. ఇంతేనా మఱియేమైనావున్నదా?

దొర—చంద్రుడిరొక్క నూలుపోగన్నాడండి. నామనవి
సి త్తగించవలెను. పాతికరూపాయలు రొక్కం యిచ్చుకుంటాను.
యేమైనా తమకు అనుగ్రించి నాపరువు పతిష్టలు నిలవబెట్టక
తప్పదు.

హేడ్డు—పూరికే అఘోరిస్తూ వున్నావుగనుక వెల్లివేగిరం
రూపాయలు తెచ్చుకో. మీచచ్చిపోయి అన్నగారికి నాకూవుండే
విహితాన్నిపట్టి నిన్ను వదిలివేస్తూ వున్నానుగాని ముష్టిరూపాయలు
చూచికాడునుమా?

దొర—అవునండి నేనెరగనా? బాబూ! యీవేళయేలినవాడు
నాపరువు పోకుండా కాపాడినాడు. (అని లోపలికివెళ్ళి రూపాయలు
తెచ్చిచేతిలోబెట్టుచున్నాడు.)

హేడ్డు—దొరయ్యా! యిఖినీపువెళ్ళి హేడ్డుకనిష్టేబిలుగారి
సెలవైందని మీపూరి కరణాన్ని తీసుకునిరా. ఈలోగా నేను నీకేజు
దర్యాపుచేసి కొట్టివేస్తాను. బొత్తిగా విమర్శచెయ్యకపోతే బాగా
వుండదు.

దొర—సి త్తం. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

హేడ్డు—ఓయీ! వెంకటస్వామీ! నీవంతురూపాయాపుచ్చు
కొని వేగిరం దొరకు నూ నా శాయాలవంకరినీ లాక్కొనిరా. వాళ్ళ
వద్దకూడా యేమయినా తటాలు పడువాము.

[కనిష్టేబిలు యిద్దఱుముగ్గురు కాపులతో మరల
ప)వేళించుచున్నాడు.]

కని—అయ్యా! ఇద్దరు పెద్దకాపులు విధిలోకూర్చున్నవారే
దూరాన్నుంచి నాకోటూ యోతలగుడ్డాచూచి పారిపోయి లోపల
దాక్కొని యెన్నిపిలిచిగా బయటికి వచ్చినాడు కారండి. ఆడవాళ్ళు
యింట్లోలేరుంటారు.

హేడ్డు—పోనీ. వాళ్ళనువారంటుచేసి పట్టితెప్పించి కొట్టో పెట్టి మత్తగా దంచితేనేకాని వాళ్ళరోగం కుదరదు — ఏమోయి కావులు, మీరుదొరయ్యకు హంశాయాలుకాదా? ఆతనియిల్లు యేలాగుకాలిందో కారణం మీకు తెలుసునా?

కాపు—బాబూ! మాకేమీ తెల్లండి.

హేడ్డు—ఛీఛీ! మీరు తెలియదంటే పోతుండనుకొన్నారేమి! అతనువూళ్లో తనప్పుడు మీరందరున్నాచేరి విరోధంచేత యింటికి నిప్పుపెట్టి యేమీయెరుగనివాళ్ళవలె గప్పుచిప్పుచునకుండా వూరు కున్నాడు. నిజమంతా మాకు తెలిసిందిలే.

కాపు—మాకుగిట్టనివాళ్ళు తమతోయేమి సెప్పినారోగాని మేము యేదోషమూ యెరుగమండి.

హేడ్డు—మీరు యీలాగు నిజంచెప్పరు. సాక్ష్యంబుజువుపడి జయలులోకి వెళ్లేటప్పుడు చెప్పతారు.

కాపు—మీసాదాలతోడు మాకేమీ తెల్లండి.

కని—ఆయన కేమయినాయెచ్చి కాళ్ళూకడువూపట్టుకుని సమాధానంచేసుకుంటే కునురుతుందిగాని అదేపనిగా లేదు లేదంటే పోతుందిటోయి.

హేడ్డు—(జేబులోని నోటాబుక్కును పయికితీసి) మీపేర్లూ యింటిపేర్లూ చెప్పండి.

కాపు—మేమందరమూకలిసి ఫదిరూపాయ లిచ్చుకుంటాము మామీదికేమీరాకుండా తేల్చివెయ్యాలనండి.

హేడ్డు—మీరింతమందిచేరి ఫదిరూపాయలా యిచ్చుకుంటా రు? మనిషివక్కంటికి ఫదేసిరూపాయ లిచ్చుకోండి.

కాపు—బాబూ! మేమంతమట్టుకు తెచ్చుకోలేమండి. మొన్న నిష్కారణముగా కోర్టు అమీనావాడు భోలేడురూపాయలు దోచు

కొనిపోయినాడు. రేపటి జమాబంది ఖర్చుకింద కరణంగారు సొమ్ము తెమ్మంటూవున్నారు. ఈయేడు పంటలేమీ బాగా పండలేదండి.

హేడ్డు—మాక వేమీ తెలియవు. నేనేమో మొట్టమొదట పేరుపెట్టినాను. నేను అన్నతరువాత మరోలాగు పుచ్చుకోను.

కని—నామనవి చిత్తగించి తలావక అయిదురూపాయలూ యిచ్చుకుంటారు. ఆప్రకారం తమరనుగ్రహించాలెను.— ఏమోయి కాపులు? మీరు వెళ్ళి సొమ్ము తెండి.

హేడ్డు—అలాగు పనికిరాదు.

కని—(రహస్యముగా) మీకెందుకు? మీరు సొమ్ము తెచ్చి నాచేతిలో పడ వేస్తురూ. నేను మీమీదకేమీ రాకుండాచేస్తాను. (అని కాపులనుతీసికొని వెళ్ళుచున్నాడు)

౨. ప్రదేశము—వీరన్నయిల్లు.

[హేడ్డుకనిస్తేబిలను, కనిస్తేబిలను, వీరన్నయుప్రవేశించుచున్నాడు]

హేడ్డు—వీరన్నా! మీయింట్లో జరిగినచోరీ మీఅన్న దొర య్య సలహామీద జరిగినట్టుతోస్తుంది. నీకూ అతనికి విరోధంకాదా?

వీర—నూయింట్లో చోరీపోయినప్పుడు దొరయ్య పూళ్ళో కూడాలేదండి. వున్నా అతను అలాగంటిపని జరిగించేవాడుకాదు. వెనుక బాపిరాజుగారి కట్రచేత మాయద్దరికీ వివాదలు వచ్చినవి గాని యిప్పుడేమీ విరోధంలేదండి.

హేడ్డు—అయినా నీవు వ్యాజ్యం గెల్చుకొన్నావన్న యీర్ష్య చేత మీయింటి కతనే కన్నంవేయించి వుంటాడు.

వీర—నేను యాజ్యం యేమిగెలవడమండి? భూమిఖరీదుకంటే నాకు ఫదిరెట్లుసొమ్ము ఖర్చయినది. మాలన్నా చాలాసొమ్ము ఖర్చు పోయినాడు. నిష్కారణంగాయిద్దరంకూడా పాడయిపోయినామండి.

హేడ్డు—అమాటలకేమి నేనడిగినదానికి జవాబుచెప్పు. మీ అన్నసలహాలేకపోతే మీయింట్లోనే దొంగలుపడడానికి కారణమేమి వుంటుంది!

వీర—నూ యిరోదుల కుట్రచేత యీపూర్ణోవాళ్ళే యీపని చేసినాడుగాని మరోపూరునుంచి దొంగలు రాలేదండి.

హేడ్డు—నీకెవనిమీదనైతే అనుమానంవున్నదోవాళ్ళపేర్లన్నీ చెప్పు.

వీర—సి త్తం. (అని తనకు విరోధులుగాన్న వారియొక్కయు, అనుమానమున్న వారియొక్కయు పెద్దజాబితాను వ్రాయించినాడు)

హేడ్డు—ముందర మీయింట్లోపోయిన వస్తువులజాబితా వ్రాయించు.

వీర—ఇ త్తడిచెంబు, కంచము, వెండిమొలతాడు—

హేడ్డు—ఉండువ్రాసుకోనీ. (అనినోటులుక్కుతీసి పెన్ సిలుతో వ్రాయుచున్నాడు.) ఇ త్తడిచెంబు, కంచుకంచము, వెండిమొలతాడు, వెండికడియాలజత—

వీర—కడియాలజత లేదండి.

హేడ్డు—నీపెళ్ళానికి చేతికి కడియాలున్నవా? లేవా?

వీర—ఉన్నవికానండి, అవి అప్పుడు నాపెళ్ళాడు చేతులను పెట్టుకొని పరున్నందున పోలేదండి.

హేడ్డు—పోకపోతేదేమి? పోయినట్టి వ్రాయించి అవినాచేతి కియ్యి. దొంగవస్తువులు పట్టకోవడమలా వీటితో చాలాపని వుంటుంది.

వీర—సి త్తము.

హేడ్డు—ఎవరియిల్లయినా పోదాచేసేటప్పుడు యీవస్తువులు నీవేనాయని యడిగితే అవి నీవయినా కాకపోయినా నీవే అనిచెప్పు.

వీర—సి త్తము.

హేడ్డు—నీయింట్లోవున్న జేబులో యిమిడే రెండువస్తువులు నాచేతికిచ్చి జాబితాగా [చూచుచు, సంశయిస్తావున్నావు నేను పుచ్చుకోనులే. వాటిపని అయినాదు వాత నీవస్తువున నీకేవల స్తవి.

వీర—సి త్తము. (అని లోపలికివెళ్ళి రెండుమూడు చిన్నవస్తువులను తెచ్చియిచ్చు చున్నాడు.)

హేడ్డు—ఓయీ కనిష్టేబిలు! ఈబంగారపు బొగడలజత నీవద్ద వుంచుకొని మేము సోదాచేస్తావున్నప్పుడు యెవరూ చూడకుండా యేపెట్టెలోనో బుట్టలోనో పడవెయ్యి

కని—అలాపడవేసి మేము మేమిచూరకలేదని వెళ్లిపోయేటప్పుడు పూని స్థలము సోదాచేయ్యలేదు: నేనంటాను, మీరప్పుడందరినీ యెదుటవుంచుకొని మరి వకరచేతి ఆస్థానం సోదాచేయిస్తే వస్తువుదొరుకుతుంది.

హేడ్డు—వీరన్నా! మీయింట్లో పోయిన వస్తువుల కిమ్మత్తు యేమాత్రంవుంటుంది?

వీర—సుచూడు రెండువందలరూపాయలు ఖరీదుచేస్తవండి.

హేడ్డు—సొమ్మంతా తెప్పించి నీకిస్తే అందులో మాకేమియిస్తావు?

వీర—ఫదిరూపాయల సొమ్మిచ్చుకుంటానండి.

హేడ్డు—దొంగినదానిలో సగంసొమ్ము యిచ్చుకోని పక్షమున నీకుపోయిన వస్తువులలో వొక్కటిచూరకదు.

వీర—సి త్తము. మీయిష్టప) కారంచేయ్యండి.

[కరణము ప్రవేశించుచున్నాడు.]

హేడ్డు—ఏమిడీ కరణగారూ! యావోరీని గురించి మీరు తహశీల్ దారు గాకిన్నీ ఇనస్పెక్టరు గారిని వ్రాసినబకీర్లు మాకు

రిఫరుచేస్తే నేను తనిఖీనిమిత్తం వచ్చినాను. మా కనిష్టేబిలు ప్రతి రోజూ మీ గ్రామం వస్తూవున్నాడా?

కర—ఏమో పది హేను రోజులకు వక పర్యాయం వచ్చి కోడి పిల్లలు మొదలయిన మామూళ్ళు వసూలు చేసుకొని ప్రతి రోజూ వస్తూవున్నట్టు వక్కసారే బుక్కు మీద దస్కుతు చేయించుకొని పోతాడండి.

హేడ్డు—దాని కేమిగాని మనము సోదాకు వెళుదాము. మరి యిద్దరిని మధ్యవర్తులనుకూడా తీసుకొనిరండి.

(అని అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

3. ప్రదేశము—ఒక కాపురానియిల్లు.

—: 0 :—

[హేడ్డు కనిష్టేబిలు, కనిష్టేబిలు వీరన్న, కరణము, మఱియిద్దఱు మధ్యవర్తులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

హేడ్డు—(రహస్యముగా) ఇందాకా మనము సోదా చేసినవాళ్లే నిజమయిన దొంగలు. వకడు నన్ను చాటుకుపిలిచి తమర్ని వదిలి పెడితే నూరురూపాయలు ఇచ్చుకుంటానని చెప్పినాడు. అందుమీద నేనువాణ్ణి మెల్లిగా మంచిమాటలతో బుజ్జగించి ఆస్తియెక్కడ దాచినారో అడిగినాను. వాడికేమీ భయములేకుండా వదిలివేస్తానని చెప్పినమీదట నాచేత ప్రమాణంచేయించుకొని దొడ్లో చింత చెట్టుక్రింద కొంతసొమ్ము పాతిపెట్టినట్టు చెప్పినాడు. వాడివద్దనుంచి నూరురూపాయలూ రాబట్టుకొని తరువాత దొడ్డితవ్వించి సొమ్ము పట్టుకొని వాణ్ణిస్తేషనుకు తీసుకునివెళదాము. నీకు మామూలు ప్రకారం నూటికి నాలుగువంతున సొమ్ము వచ్చినతరువాత యిస్తానులే.

కని—ఇక్కడి కాపుమాట యేమిచేతాము?

హేడ్డు—నీదగ్గరవున్న వస్తువులను నీవు బహుజాగ్రతగా యెవరూ చూడకుండా యేభట్టెల్లోనైనా వెయ్యవలెనునుమా. వీడు చాలాభాగ్యవంతుడట. వీడి యింట్లో చోరీఆస్తి దొరికినట్టు నేరంమోపిదిట్టంగా పుచ్చుకుందాము. మనమనసుపచ్చినట్టు సాక్ష్యం పలికేలాగు యీవూళ్లోవాళ్ళను నీవు నలుగుర్నికుదుర్చు. వాళ్ళకే ముయినా నాలగుడబ్బులసొమ్ము ముట్టేటట్టు చేస్తామని ఆశపెట్టు. వాళ్ళందుకు వప్పుకోకపోతే వాళ్ళనుకూడా యీకేజులో దూదస్తామనిబెదిరించు. వాళ్ళేవప్పుకుంటాడు.

కని—నునం అడిగినంతసొమ్ముయిస్తే వీళ్ళల్లో యెవళ్ళమీద నైనా తేల్చివేతామా?

హేడ్డు—ఆమాట తరువాత చూచుకుందాము. నేరంపట్టుకోకపోతే మనకు క్యారక్టరురాదు. డబ్బుపుచ్చుకొనికూడా “నీవువప్పుకుంటే తేలిపోతుంది. మేము సహాయంచేస్తామనిచెప్పి మేజస్ట్రేటుదగ్గర వచ్చించి ఖయిదాచేయింతాము. లేకపోతే వీళ్ళను వదిలివేసి వుప్పర వాళ్ళనయినా యెవరినయినా పట్టుకుని వాళ్ళమీద సాక్ష్యంపలికించి జయిలులోకి తోయింతాము.

కని—వీళ్ళు మనంఅడిగినంత సొమ్ముయిస్తే మీరు తరువాత సెలవిచ్చినట్టుచేస్తే బాగావుంటుంది.

హే—రేలాగయినా చేతాము. మొన్న జేగురుపాడు గ్రామంలో జరిగిన చోరీకేజులో సొమ్ముపట్టుపడ్డవాణ్ణి వదిలివేసి, ఆవూళ్లోకరణానికి విరోధంగావున్న వకకాపువానిమీద కేజుదిట్టంగా రుజువుపలికించి సంవత్సరం శిక్ష వేయించినాను. మనవూళ్లోనే మరి వక కేజులో వెనుకటి హేడ్డు కసిస్తేబిలు నేరం పట్టుకోలేక పోతే నేనువచ్చి పూర్వంనామీద ఫిర్యాదుచేసినవాడు వకడు వూళ్లో

వుండగా వాణ్ని పట్టుకొని కొట్టుబోపెట్టి మనసువచ్చినట్టూ కొట్టి మేజ
స్త్రీటుయెదుట నేరంవప్పించి నలుగురు దొంగసాక్షులను కుదిర్చి
ఖయిదీకి మూడు నెలలు శిక్ష వేయించిరాను. ఆ కేజి పట్టుకొన్నందుకే
నాకు ఫస్టు క్లాసుకు ప్రమోషన్ అయినది.

కని—మీరు బహుశుష్టవాదుగనక అలాపకాని సుపీయర్ల
క్యారిక్టరు సంపాదించారు. వెనుకటి హేడ్లు నిష్టేబులు తెలివి
తక్కువవద్దన్ను. అతనికి లాచ పుచ్చుకోవడమే చాతకాగు. మేము
యెవరినయినా కొట్టుబోపెట్టి కడుతూవుంటే వద్దవద్దని మొత్తుకునే
వాడు. అందుకోసమే అతనికి డిగ్రేడేషన్ అయినది

కరణము—(అవతలిచుండినచ్చి) హేడ్లు కనిష్టేబిలుగారూ! మీ
కేమా రహస్యంమాట్లాడుతూ వున్నట్టున్నారు. మేమరావచ్చునా?

హేడ్లు—మాకు రహస్యం యేంవున్నది రండి. ఈయింటికాపు
వచ్చినాడా? అతణ్ని యెదుటవుంచుకొని మరీ యిల్లు సోదా చెయ్యి
వలెను.

కర—వీధిలోనుంచి చూచినాను. అతను పరుగెత్తుకొని వస్తూ
వున్నాడు.

[కాపు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కాపు—(ఏడ్చుచు) బాబూ! నేను యేకర్మం యెరగను. మా
యింటికి కనిష్టేబులు వచ్చారంటే గుండెలుపగిలి పరుగెత్తుకొని
వచ్చినాను.

హేడ్లు—తొందరపడక. నీకవచ్చిన భయంలేదు. వ్యవహార
ధర్మంగనుక పూరికే సోదాచెయ్యడానికి వచ్చినాము. నీవు దొంగ
తనంచేస్తే భయపడవలెనుగాని లేకపోతే నీకు వచ్చినభయమేమి?

కాపు—నేనేమీ యెరగనుబాబూ! కావలిస్తే నాబోమాణం
గూసుకోండి. (అని తాళముచెవి మీదపార వేయుచున్నాడు)

హే—నుధ్యవర్తులు మీరు దగ్గిరవుడిచూడండి. (అని తాళము తీసి) ఓయీ కాపు! (నీవు కూడా చూస్తూవుండు.)

కాపు—అక్కరలేదు. తమరుతియ్యండి. మీరునన్ను అన్యాయంశేస్తారా యేమిటండి!

హే—ఓయి వె! నాడా! మేము చక్కారు జీతంపుచ్చుకుంటూ నిన్ను అన్యాయం చేస్తూంటాము. మాకు (అని యొకనల్లంనుచీరె పైకితీసి) ఏమోయినీరన్న! యీచీరె మీదేయేమో చూచుకో.

నీర—(అనుమానించి) యీచీరాండి?

హే—అనుమానిస్తావేమి? నీను యింటికాడ సందేహించ వద్దని చెప్పలేమా? ఇదిగో నీవు జాబితాలో వ్రాయించినావు— యెర్రంచుచీరెవకటి.

నీర—(ఇది నల్లంచుచీరండి)

హే—అంచుయేదై తేనేమోయి? ఇదిఆడవాళ్ళు కట్టుకునేది గనుక నీకు బాగా అవవాలు తెలియదు. నీభార్యకు చూపింతాము. అనివేరే నుధ్యవర్తులపరంగా వుంపించు.

కాపు—అయ్యా! యిది నాపెళ్ళానికి మాలత్రవారు మొన్న పెళ్ళిశేసుకొన్నప్పుడు పెట్టిగారండి. కావలిస్తే వారిచేత యిప్పుడు రుజువిప్పిస్తానండి.

హే—నీకువచ్చినఫర్వాలేదు. అదివేరేవుండనీ. నీదైతే తరువాత నీచీర నీకేయిప్పిస్తాము. అందరపడకు.

నీర—ఇఖి యీవస్తువులలో నాదేదీలేదండి. పెట్టెవేసివెయ్య వచ్చును.

హే—(కోటుజేబులో కుడిచేయ్యిపెట్టి) భాగాచూచుకో. పెట్టెలో బట్టల అడుగున ఆమూల తెల్లగా కనపడుతూవున్నది. అది యేమిటో చూచినావా?

వీర—నా కేమీ కనపడడంలేదండి.

హే—ఓయి వెర్రిబాగులవాడా! నీవవతలవుండు. నేను చూపిస్తాను. (అని పెట్టెలో చేయి పెట్టి బట్టలలోనుండి యడుగునకుపోనిచ్చి కోటుచేతులలోనుండి కడియములజత జాకించి) అదుగో చూచి నావా? బట్టమడతలలోనుండి అడుక్కుపడేటప్పుడు యేలాచప్పు డయిందో. (అని తన చెయ్యిపయికితీసి) నీవీలాగువచ్చి మధ్యపర్తులను తియ్యనియ్యి.

మధ్య—(చేయి పెట్టి వస్తువుపయికితీసి) యిది వెండికడియాల జతండి.

కాపు—(రొమ్ముకొట్టుకొనుచు) ఇది నా పెట్టెలోకి యేలావచ్చిందో నాకు తెలియదండి.

హే—నీవు యెరగకపోతే నీభారం వేసివున్న పెట్టెలోకి యీ వస్తువు పరాయివాళ్ళు తెచ్చి వేస్తారాయేమిటి? నీవు వెయ్యకపోతే నీభార్య వేసివుండవలెను.

కాపు—యీ పెట్టెతాళం శివి యెప్పుడూ నా పెళ్ళాం శేతికి యివ్వనండి. నా మొల్లోనే కట్టుకుంటాను.

హే—వీరన్నా! యీవస్తువు నీదేమోచూచుకో.

వీర—నా దేనండి. నిన్నమీరడిగితే—

హే—తెలిసిందివూరుకో. నిన్న నేనడిగితే చెప్పి యీవస్తువు జాబితాలో వ్రాయించి రావు. మనకనిష్టేబిలవతలికి వెళ్ళినాడా యేమిటి?

వీర—కామల్సునండి.

హే—వస్తువొక్కటి పట్టుపడ్డదిగనుక యిఖి మనమువాగిట్లోకి వెళ్ళి మాట్లాడుదామురండి. (అని నడుచుచున్నాడు.)

కని— (వీధిలోనుండివచ్చి) యీపత్తివిత్తులబుట్ట సోదా చేసినారా ?

కర—అందులో యేమివుండ దక్కరలేదు.

హే—అయినాకానీ చూడనియ్యండి.

కాపు—కావలిస్తే నేను గుమ్మరించి చూపిస్తానండి.

హే—వీదీ గుమ్మరించు చూతాము.

కాపు—(క్రిందగుమ్మరించి) యీబొమ్మసామును నాకు గిట్టనివాల్లేవల్లో నాకొంపతియ్యవలెనని యిందులో వేసినారుకాని నేనేమీ యెరగనండి.

హే—నీవెరగకపోతే మాయమంత్రంచేత యిందులోకి వచ్చినవనుకొన్నావామేమి?—వీరన్నా! యీవస్తువులు నీవేరా?

వీర—నూ వేనండి.

హే—ఓయి కనిష్టేబిల్ నీవీలాగురా. చెవిలోమాట. (అని రహస్యముగా) నేను యితణ్ని నీపరంగా వప్పగిస్తానుకాని వెనక వుండి దోవలో లంచంమాట్లాడిఫరిష్కరించు. (బిగ్గరగా) యీవస్తువు లితనియింట్లో పట్టపడ్డవి గనుక ఇతణ్ని పట్టుకోకతప్పదు. నీవితణ్ని మనపూరుష్టేషనుకు తీసుకొనిపో.

[అండలును పెళ్లుచున్నారు.]

౪. ప్రదేశము—తహశీలుదారుకచేరి.

ఖయీదీలను తీసికొని యిద్దఱుకనిష్టేబిలులును, హేడ్డు

కనిష్టేబిలును ప్రవేశించుచున్నారు.]

హే—ఓయి కనిష్టేబిలు! నీవు తహశీలుదారుగారు వచ్చే వరకున్ను ఖయీదీలను దూరముగా చెట్టుకిందపెట్టుకొనికూర్చో. మాటాడనియ్యకు.

కని—మంచిది. సలాం. (అని ఖయిదీలతో వెళ్ళుచున్నాడు.)

హేడ్డు—(రెండవ కనిప్రేబిలుతో) ఖయిదీలు మనం చెప్ప మన్నట్టు చెప్పేటట్టుగా బందోబస్తు చేసినావా?

కని—మీచి త్రవచ్చినట్టు బందోబస్తు చేసినాను. మొన్న రాత్రి మనం వాళ్ళకు కొట్లో పెట్టి కొట్టి దెబ్బలు తాచుకుంటే వెయి వరహాలిచ్చినా మఱివకలాగున చెప్పరు. మనము చెప్పినట్టు రుజువు పడితే నిజం చెప్పినారని మేజస్ట్రేటుగారితో సిఫారసుచేస్తానని నమ్మ కంపుటేలాగున చెప్పినాను.

హేడ్డు—పల్లెటూరివాళ్లు మేలాపలుకమంటే ఆలాగే పలుకు తారుగాని, దొంగముఠాకొడుకులు మనవూళ్లోవాళ్ళే మనకను కూలంగా పలుకుతామనినమ్మించి తీరా సబు మేజస్ట్రేటుగారి దగ్గరకు వచ్చి మరివక విధంగా చెప్పి నిన్నతప్పించుకొని పారిపోయినారు; మీదిమిక్కిలి హేడ్డు నిప్రేబిలు కొట్టినాడనికూడా చెప్పినారు.

కని—ఈ కేజిలో యిదివరకే సబు మేజస్ట్రేటుగారివద్ద వచ్చించి నాముగనుక యిది ఫర్వాలేదు.

హేడ్డు—యీ కాపును పట్టుకొన్నందుకు డబ్బుగలవాడుగనుక యీ ఖైదీ రూపాయలు దొరికినవి. ఆవూళ్లో బాగా పాటుపడివున్న యిద్దరు కాపులనూకూడా పట్టుకుంటే మనకు మరివక యాభయి రూపాయల సొమ్మూయిచ్చేదే. కరణంవాడు వాళ్ళవద్ద యేమో పుచ్చుకొని పడనిచ్చినాడుకాదు.

కని—మనం పట్టుకొన్న యీ యెరికలవాడికి శిక్ష అవుతుంది గాని యీ కాపు వకీలును కుదుర్చుకొన్నాడు. ఇతనిమాట రాకు సందేహంగావున్నది.

హే—వాకు ఆలాగేవున్నది. ఆవకీలు మహాచెడ్డవాడు. ఈ వేళ ప్రొద్దున్నవచ్చి ఖైదీతో మాటాడవలెనని యేమో చెవులో చెప్పి

పోయినాడు. వుత్తరసాక్ష్యం కోరుకుంటాడట. లంచంయిచ్చి మేజిస్ట్రేటు గుమాస్తానూ సబుమేజిస్ట్రేటునూకూడా కడతాడు. మనము సాక్షులను తిప్పివెయ్యకుండామాత్రం చూడవలెను.

కని—సాక్షులు ప్రొద్దుటిమంచి మళ్ళీ కనపడడంలేదు. తెల్లవాడుగట్ట యిదుగోవస్తామని వెళ్ళివారు.

హే—పిల్లలుగలవాడు యీయెరకలవాణ్ని పట్టుకోవడం కంటే మొన్నకొత్తగావచ్చి పూల్లోదిగివున్న దొమ్మరివాళ్ళల్లో వకణ్ని పట్టుకుంటే బాగావుడిపోను. పూల్లోవాడుకాడుగనుక వాడి మీద సాక్ష్యంకూడా బాగావచ్చును. పాపం యీయెరకలవాడి పెళ్ళాంబిడ్డలు మహాయేడుస్తూవున్నారు.

కని—వీణ్ని పట్టుకోవడమే బాగావున్నది. చోరీపోయినరోజున దొమ్మరివాళ్ళు ఆపూల్లోనేలేరు. ఆరోజునే మనపూల్లో వాళ్ళు పంతులుగారియింట్లో ఆడినారు.

[డభేదారు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

హే—డభేదారుగారూ ! సలామండి.

డభే—సలామండి. మీరేమయిగా కేజుతీసుకొని వచ్చినారా యేమి? విడదలయితే మానూమాలు యిప్పించాలనుకుంటే?

హే—నానికేమి? తహశీల్దారుగారు యింకా యెంత సేపటికి వస్తారు?

డభే—నచ్చే వేళ అయింది. యిప్పుడేవస్తారు. ఇన్నాళ్ళూ యీపాటికే వచ్చేవారు. జమాబందీలో వుండడంచేత కొంచెం ఆలస్యంగా వస్తారు.

హే—ఈ కొత్తతహశీల్దారుగారు మించివారేనా?

డభే—మహారాజు మహుమంచివారండి. వెనుక తహశీలు దారు వచ్చినాడు వాడువట్టి కక్కోటకుడండి. వాడువున్న నాలుగు

నెలలలోనూ నాకు జీతం రాళ్ళు కాక పైని వక్కడమ్మిడి అయినా దొరికింది కాదండి. ఆదుర్దాదు గుమాస్తాలకు కూడా వక్క పావలా దొరకనిచ్చినాడు కాదు. ఆ నాలుగు నెలలూ మేజస్ట్రేటు గుమాస్తా లబ్బున మొత్తుకున్నాడు. లంచం అడిగినాడని అతణ్ణి రెండు మాస ములు సస్పెండు కూడా చేయించినాడు. వెళ్ళిపోతూ వెళ్ళిపోతూ నాకు కూడా నాలుగణాలు జరిమానా కేసి మరీపోయినాడు.

హే—ఆతహా శీల్దారుణ్ణి ఇక్కడనుంచి యెందుకు బదలా యించినాడు? ఒక ముద్దాయాసి కొట్టినాసని నామీద కూడా కేజు చెయ్యడానికి సిద్ధమయినాడు. సాక్ష్యం దొరిక్కపోవడంచేత తప్పి పోయింది.

డభే—హుజూరు వాళ్ళకు యేమీ యివ్వకపోవడంచేత వాళ్ళ కతనిమీద మహా కోపంగావుండేది. తాను లంచంపుచ్చుకోక హుజూరు గుమాస్తాలకు తాలూకాలో యేమీ యిప్పించకపోవడమే కాకుండా సప్లయి అయినా తిన్నగా చేయించేవాడు కాదు. కావలిస్తే డబ్బిచ్చి కావలసిన వస్తువులు కొనుక్కోమనేవాడు. పదిహేను రూపాయలు జీతంపుచ్చుకొనే వొక్క గుమాస్తా పెళ్ళున పన్నెండు బోయీల సవారీమీదవచ్చి నెలకు నూరేసిరూపాయలు ఖర్చుచేసు కుంటూ జమాబందీ అయి యింటికి వెళ్ళేటప్పుడు వెయ్యేసిరూపా యలు పట్టుకు వెళుతాడు. ఏలాగూ సంపాదించకపోతే డబ్బుయేలాగు వస్తుంది? ఇప్పుడసలే సర్కారు వారు నవుకరీవఖరు చచ్చిపోయింది. నాచిన్నతనంలో కరణాలిని చింతచెట్లకు విరిచి కట్టికొడితే దిక్కు దివాణం లేదు. నేనప్పుడు నాలుగురూపాయల బంట్లోతుపనిలో వున్నాను. నాకు మాతాలూకా పూళ్ళల్లో గ్రామం వక్కంటికి నాలుగు పదేసిరూపాయలు మామూలుండేది. ఇప్పుడు మాతో పని

వుంటే యిస్తారుగాని లేకపోతే కరణంవాళ్ళు మాట్లాడనయినా మాట్లాడరు.

హే—వెనుకటి తహశీల్దారు బదిలీపూట చెప్పినా వేకావు.

డభే—అవును మరిచిపోయినాను. ఆలాగు అతనిమీద హుజూరు వుద్యోగస్తుల కందరకూ విరోధంవుండటంచేత మా తాలూకా గుమాస్తాలు నిత్యమూ ఆయనమీద ఆకాశరామన్న అరీజు కలక్టరుగారికి పంపిస్తూవుండేవారు. అందుమీద శిరస్తాదారు గారు దొరగారితో మాటాడి ఆయనను మన్యంలోకి పారవేయించి నారు.

హే—ఇప్పటి తహశీల్దారుగారు వుంచివారేనా?

డభే—బహుమంచివారు. ఈయనవచ్చినతరువాత మేజిస్ట్రేటు గుమాస్తా యీ నాలుగు నెలలలోనూ వెయ్యిరూపాయలు సంపాదించి యిప్పుడు మంచి పెంకుటియిల్లు కట్టిస్తూవున్నాడు. ఈయన తానూ దిట్టగా వుచ్చుకుంటాడు; ఇతరులకూ దొరికేట్టుచేస్తాడు. నా మామూలు పావలా ముందుగా పెడితేనేకాని మనివర్జ్విచ్చుకొనే వార్ని యెవర్ని తహశీల్దారువద్దకు పోనియ్యను. గుమాస్తాలకు మామూలు యిచ్చుకోకపోతే సముజాయిషీ కావలెనని హుకుం వ్రాసి పిలిపించి కరణాల్ని సొమ్ము యిచ్చేదాకా యీ పూళ్ళో పదిహేనేసిరోజులు పడవేసిపెడతారు. తహశీల్దారుగారి దగ్గరకు చెప్పుకోడానికి వెళితే ఆయన బూతులుతిడతాడు.

[బంటోతు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

బంటో—యూవేళతహశీల్దారుగారుకచేరికిరారట. యేమైనా కేజులు వుంటే రేపు హాజరుపెట్టుమన్నారు.

[అందరును వెళ్ళుచున్నారు.]

౧. ప్రదేశము — తహశ్వీల్దారుకచ్చేరి.

[తహశ్వీల్దారును, మేజస్టీటుగుమాస్తాయును, మరికొందఱును
ప్రవేశింపచుచున్నారు.]

తహ — జేగురుపాడుకరణం శిరస్తాదారుగారి యింటికి పెరుగు
కడనపంపించినాడేమో మీరు కనుక్కున్నారా?

గుర్రాజు — మనతాలూకాలో కరణాలు మహా పొగరెక్కి
వున్నాడు. నాశ్వకు మన చూటఅంటే లక్ష్యమేలేదు. అందులోనూ
జేగురుపాడుకరణం కేవలం దగాఖోరండి. అతను యేమిఅడిగితే
అదెల్లా పంపిస్తానని మనవద్దచెప్పి పోవడమేకాని తిన్నగా పంపించ
డండి.

తహ — మొన్న మాయింట్లోబరిగిన సంతర్పణకు అతను
సప్లయి మహాబాగా చేసినాడే పదికావిళ్ళు గట్టిపెరుగు పంపినాడు.

గుర్రా — తమకేమి పంపినాడోకానండి, అతను మొన్న వచ్చి
నప్పుడు పుల్లలకిబ్బగదిగావుండి తుమ్మచెట్టుకొట్టించి బండెడుపుడకలు
పంపించమని 'మరీమరీ చెప్పినాను, ఇదుగో రేపువుదయానికి పంపిస్తా
నని పోయినాడు. నేటివరకుంటికాణలేదు.

తహ — అలాగైతే అతనికి హుకుంబ్రాసి పిలిపించండి. పది
హేనురోజులు యీపూర్ణో పడవేసిపెడదాము — ఎవరయ్యా? వాకిట్లో
కేకలువేస్తున్నారు.

గుర్రా — ఎవరో కచ్చేరిలో ఫిర్యాదు దాఖలుచేసుకోవడానికి
వచ్చినాడు. డభేదారు మామూలు యివ్వకపోతే వడిగ్గా కేకలువేసి
అడుగుతూవున్నాడు. మరేమీలేదండి.

తహ—తిట్లూకేకలూ మానోటీసులోకిరాకుండా దూరంగా
తీసుకొనిపోయి వచ్చేమామూలేమో నెమ్మదిగా రాబట్టుకోమనండి.

గుర్రా—ఇప్పుడందరూ బొత్తిగా తెలుగుమీరిపోయినారు.
బాగావత్తుడు పెడితేనేకాని యెవరూ యిచ్చేమామూలు తిన్నగా
యివ్వరండి.

[ఒక కోమటి ప్రవేశించుచున్నాడు]

కోమ—మహాప్రభూ ! నేను దుకాణంమానుకొని ఫదిరోజుల
బట్టి తిరుగుతూవున్నానండి. నాసంగతి—

తహ—(తలయెత్తిచూచి) యెవడువీడు?

గుర్రా—మొన్నతమతో మనవిచేసి వీధిలో పెంటవున్నదని
సమనుచేసినది వీడికేనండి.

తహ—యీపూర్ణో కోమటివాళ్ళు మహావళ్ళువాచి దేవుళ్లాడు
తూవున్నారు. కొద్దికాలంలోనే కోగం కుదురుతుందివుండండి. గాడిద
కొడుకా ! గురుస్తాగారివాకిట్లో భాగవతంఆడిస్తే రెండురూపాయలు
వనూలిచ్చుకోలేక పోయినావురా?

గుర్రా—నేను తహశ్వీల్దారుగారి వుత్తరువుప్రకారం ఆడిస్తూ
వున్నామనికూడా అందరితోనూ చెప్పినానండి.

కోమ—యేలినవారు కోపంచెయ్యవద్దండి. నేను రూపాయలు
యిచ్చుకోబడుతుందిని రాకపోలేదండి. నాకొడుకుకి వంట్లోజబ్బుగా
వుండి—

తహ—ఛీఛీ నోరుమూయి. చెప్పవుచ్చుకొని తన్నేవాడులేక
పోతేను మీయింట్లో ఖాయిలాలు గీయిలాలు మహావస్తూవున్నవి.
వెనుకటి తహశ్వీలుదారుదారుగారు దర్పం యెరగక మిమ్మల్నంద
రినీ చెరిపివేసినాడు.

కోమ—నేను రూపాయలు దాఖలుచేసుకుంటానని తరువాత
గుర్రాజుగారితో మనవిచేసినానండి.

గుర్రా-సమనుచేసి పట్టియూడిచి తెప్పించినతరువాత యిఖనన్ని రూపాయలుకూడా యిచ్చుకుంటానంటావు. మీకల్లా వుంగరాల వేళ్ళతో నెత్తిమీద మొట్టేవాడు వుండవలెను.

తహ-గుర్రాజగారూ ! శివాలయములో రథానికి ఫది రూపాయలిచ్చుకుంటాడుగాని వీడి కేజుతీయించి కొట్టివేయించండి.

కోమ-ఫదిరూపాయ లిచ్చుకోలేనండి.

తహ-ఎవరోయిబంట్రోత్ ! ఈగాడిదికొడుగునితన్ని అవతలికి యీడ్చుకొనివెళ్లు.

గుర్రా-మేజస్టీటు కేజు వకటివున్నది హాజరు పెట్టింతునాండి?

తహ-ఆ-చోరీ కేజా ? పిలువుమనండి.

గుర్రా-బంట్రోత్ ! నిన్నటి హేడ్డుకనిష్టేబిలును కేజు హాజరుపెట్టుమను.

[హేడ్డుకనిష్టేబిలును, ఇద్దరు ముద్దాయీలును, సాక్షులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

హే-దణ్నాలండి. యితను వీరన్న మొదటిసాక్షి. వస్తువులు పోయింది యితని యింట్లోనేనండి.

తహ-వీణ్ని యిక్కడవుంచి తక్కినసాక్షులను అవతలికి పంపించివెయ్యండి.

హే-చిత్తం. (తక్కినసాక్షులను పంపివేయచున్నాడు.)

గుర్రా-ఓయిసాక్షి ! ప్రమాణవచనము చెప్పుకాను మళ్ళీ అను. (అని ప్రమాణము చేయించుచున్నాడు.)

హే-నీవు ముద్దాయీని యెరుగుదువా?

వీర-ఎరుగుదునండి.

హే-ఇతనియిల్లు సోదాచేసినప్పుడు మీతాలూకు చీరెవకటి పట్టుపడ్డదికాదా?

వీర—అచీరే మాదికాదండి.

హే—అతనిపెట్టెలో కడియాలజత దొరికిందికాదా?

వీర—ఆకడియాలజత నేను చూచినప్పుడు పెట్టెలోలేదండి. తరువాత హేడ్డుకనిష్టేబుగారు పెట్టెలోచెయిపెట్టి వున్నదన్నారండి. ఈకడియాలజత హేడ్డుకనిష్టేబుగారు నన్నడిగి—

హే—చాలువూరుకో, అయ్యా ! తహశీల్ దారుగారూ ! ఈ సాక్షి తిరిగిపోయినాడండి.

తన—అవును మాకు తెలియును. యీవకీలుగా రేదోయంత్రం వేసి తిప్పి వేసినాడు. వకటోముద్దాయీ నేరస్థుడయినసంగతి మాకు రూఢిగా తెలియును. తప్పుసాక్ష్యం చెప్పినందుకు యితనికిశిక్ష వేస్తాము—హేడ్డుకనిష్టేబిలుగారూ ! ఇప్పుడు ఇతణ్ని యేమయినా ప్రశ్నలువుంటే వెయ్యండి.

హే—ఈముద్దాయీ నీకేయినా బంధువుడా?

వీర—మేమంతా కావలసినవాళ్ళమేనండి.

హే—అందుచేత నేనా నీవతనికి అనుకూలంగా చెప్పినావు?

వీర—నేను యిందులో యెరిగినసంగతేమో మనవిచేసినాను. అబద్ధమాడినదాకా నాకేమండీ?

హే—యిఖరెండవసాక్షిని పిలుతున్నాండీ?

తన—ఏమయ్యా? వకీలుగారూ! మీరేమయినా సాక్షిని క్రాసుగువాళ్ళు వేస్తారా?

వకీ—ఈసాక్షిని నేనడిగేదేమీలేదండి. రెండవసాక్షిని పిలిచించవచ్చును.

[ఒక కనిష్టేబిలు మొదటిసాక్షిని పంపివేసి రెండవసాక్షిని పిలుచు కొనివచ్చినమీదట వాడుకప్రకారము గుమాస్తా ప్రహరణము చేయించుచున్నాడు]

హే—మేము వకటోముద్దాయా యిల్లు సోదాచేసినప్పుడు పెట్టెలో వీరన్న తాలూకు చీరదొరకడం చూచినావా?

సాక్షి—చూచినాను. ఆ పెట్టెలోనే బట్టలఅడుగున కడియాల జతకూడా దొరికింది.

హే—చునము వెళ్ళిపోయేటప్పుడు యేమిజరిగింది?

సాక్షి—పత్తివిత్తులగంప సోదాచేస్తే అందులో వీరన్న తాలూకు పోయిన యి తడిబొమ్మ నామా నులుకూడా దొరికినవి.

తహ—గుర్రాజగారూ! యీసాక్షి నిజంచెపుతూవున్నాడు. ఆప్రకారముగా వ్రాయండి—వకీలుగారూ! క్రాసుయజ్ఞామిసేషన్ చేసేటట్టుంటే చెయ్యండి.

వకీ—ఆదొరికిన వస్తువులు వీరన్నచని నీకెట్లా తెలుసును?

తహ—ఉస్సి. అతను యెరుగుదునని చెపుతూవుంటే ఆలా గంటి బేజరూరు ప్రశ్నలు వెయ్యకయ్యా.

సాక్షి—వీరన్న నాకు బంధువుడుగనుక వారియింట్లోవుండే వస్తువులన్నీ నాకు తెలుసును.

వకీ—అతనియిల్లు సోదాచేసేటప్పుడు ముందుగా యీకనిష్టే బిలులు తమవద్ద యేమీ వస్తువులులేకుండా యెవరికై నా సోదా చూపించి మరీ లోపలికి వెళ్ళినారా?

సాక్షి—నేను మొదటినుంచీ హాజరువుండి చూస్తూవున్నాను. కనిష్టేబిలులవద్ద వక్క వస్తువూలేదు. పెట్టెతాళం తీసేతియ్యడంలో ఆవస్తువులు నేను కళ్ళారా చూచినాను.

తహ—ఏమయ్యా! అన్నీయాలాగంటిప్రశ్నలే వేస్తూవున్నావు?

వకీ—ఆవూళ్ళో సోదాచేసినారన్న నాటికి క్రిందటిదినం రాత్రి యెనిమిది గంటలదాకా యిక్కడవుండి వకక్రిమినల్ కేసులోసాక్ష్యం

యిస్తూవున్నావే. తెల్లనారేసరికి ఆరుక్రోసులదూరమున్న ఆవుల్లోకి
యెట్లా వెళ్ళినావు?

తహ—రాత్రిభోంచేసి చల్లగా చీకటిలో నడిచి వెళ్ళినాడు.—
గుమాస్తాగారూ! ఆప్రశ్న వ్రాయకండి.

వకీ—నీవు పోలీసువారితరపున యెన్నిక్రిమినల్ కేజులలో
సాక్ష్యం పలికినావు? అన్ని కేజులలోనూ నీ వేహజరువుండడానికి
కారణమేమి?

తహ—అతను యాభయి కేజులలో సాక్ష్యమిచ్చినాడు. మేమే
యెరుగుదుము. అతను హజరువుండి చూచినాడుగనుక యెరిగిన
సంగతి సాక్ష్యం యిస్తూవచ్చినాడు. తంటాయేమివున్నది?

వకీ—తమకు ఫలహారంవచ్చినది. వక్కసారి ప్రయివేటు
రూములోకి విజయం చెయ్యవలెను.

తహ—మీరుకూడా రెండు అరిటిపళ్ళు వుచ్చుకొందురుగాని
రండి.

(అని తహశీల్దారును వకీలును వెళ్ళుచున్నాడు)

గుర్రా—ఫలహారమూలేదు, వాడిశ్రాద్ధమూలేదు. ప్రొద్దున్న
యీవకీలు నూరురూపాయలు యిస్తామని బేరంపెట్టినాడు. తహశీల్
దారు రెండువదల రూపాయలు తెచ్చున్నాడు. బేరంకదిరినదికాదు.
ఇప్పుడేదో ఫరిష్కారం చేసుకుని వస్తాడు.

హేడ్డ—సాక్ష్యం అయిపోయింది. ముద్దాయి మేజిస్ట్రేటువద్ద
యిదివరకే యికరారుపడ్డాడు. ఇఖి యింకాగా యేమిచేస్తాడు?

గుర్రా—యేమిచేస్తాడో మీరేచూస్తారు. యజమానే రూపా
యీ అర్థం లంచంవుచ్చుకుంటూవుంటే యిఖి క్రిందివాళ్ళకు యేమి
దొరుకుతుంది?

హే—వెనుకటి తహశీల్దారుగారు లంచంపుచ్చుకొనేవాడు కాదుకదా? మీపని అప్పుడే బాగుండేదా?

గుర్రా—వాడు మరీచండాలపు ముండాకొడుకు. ఇక్కడవున్న నాలుగునెలలూ మమ్ము వేపుకొనితిన్నాడు. తానూ లంచం తీసే వాడుకాదు; తాబేదారులు తిన్నా సహించేవాడుకాదు.

హే—తహశీల్దారుగారు వస్తూవున్నారు వూరుకోండి.

తహ—(ప్రవేశించి) మీరింకాసాక్షి నేమైనా అడ్డునవాళ్ళు వేస్తారేమో వెయ్యండి.

వకీ—నీవిందాకా సాక్ష్యం చెప్పినప్పుడు తాగినట్టున్నావే.

సాక్షి—నేను తాగివుండలేదు.

తహ—అనుగో అబద్ధం చెపుతూవున్నావు. మేజిస్ట్రేటుపాడు స్వయంగా చిత్తగిస్తూ వుంటేనే అబద్ధమాడుతూవున్నావు.—తీయ్య వయ్యా పినాల్కోడ్డు సెక్షన్ తీయ్యండి. తాగి వళ్ళు తెలియకుండా వున్నందుకు శిక్ష వేస్తాము.

సాక్షి—లేదండి. లేదండి.

తహ—నిజంవప్పుకో క్షమిస్తాము. నీవు తాగివున్నావా లేదా?

సాక్షి—చిత్తిం. తాగివున్నానండి.

తహ—గుమాస్తాగారూ వ్రాయండి. సాక్షి చెప్పినసంగతి,— వకటోముద్దాయి యింట్లో వస్తువులుపట్టుపడడం నీవుచూడలేదు కాదా?

సాక్షి—చూడలేదండి.

తహ—స్మారకం తప్పివుండడంచేత ఆలాగున చెప్పినానేకాని నేనుచూడలేదనివ్రాయండి.—రెండోముద్దాయి యింట్లోనా వస్తువులు పట్టుపడ్డవి?

సాక్షి—అవునండి.

తహ—ఇఖ సాక్ష్యం అక్కరలేదు. ఒకటో ముద్దాయామీద
ఋజువుకా లేదుగనుక అతణ్ని విడుదలచేసి రెండో ముద్దాయాని
జనరల్ డిప్టీ కలెక్టర్ గారివద్ద కమ్మిట్టచేసినాము.

హేడ్డు—ముద్దాయా తమవద్ద నేరం వప్పుకున్నాడండి.

తహ—అతను బుద్ధిపూర్వకంగా వప్పుకోలేదు. ఏమోయి
వెంకన్నా! నీవు మొన్న మావద్ద నీస్వబుద్ధిచేతనే నేరం వప్పు
కున్నావా?

వెంక—లేదండి. నేనేమీ నేరంచెయ్యలేదండి. నేరంచేసి
నల్లు వప్పుకుంటే తమించి వదిలిపెడుతారని కనిష్టేబుగారు చెపితే
వాళ్ళనమన్నమాట లన్నానేకాని నే నిందులో యేమీయెరగను.

తహ—సరేబాగా నేవున్నది. నిన్ను విడుదలచేసినాముపో. మే
మీరోజుకు కోర్టు మర్తబుచేస్తాము. [అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.]

౨. ప్రదేశము—డిప్యూటీ కలెక్టరు కచేరీ.

[హేడ్డు కనిష్టేబిలు, ముద్దాయాలు, సాక్షులు, నుటి
యిద్దఱు కనిష్టేబిలులు, ప్రవేశించుచున్నారు.]

హే—డిప్టీ కలెక్టరుగారు యీ ప్రాల్మోనయినా మన కేజీ
విచారిస్తారో మళ్ళి యేవూరయినా రమ్మంటారో.

వీర—యేమి కేజీ కాని తిరగలేక చచ్చిపోతున్నామండి. నేటికి
పదిపే నురోజులనుంచి యీ వూరునుంచి ఆవూరూ ఆవూరునుంచియీ
వూరుతిప్పుతూవున్నారు. పోయిన సొమ్ము రాకపోయినామా బాగుగాని
యింతటితో వదిలిపెడితే వెళ్ళిపోదామని వున్నదండి. ఇంటికాడ
పోలాలకు నీళ్ళులేక యెండిపోతూ వుంటవి. నేను వెళ్ళి డెల్టానూప
రెండెంటుగాడికి మామూలు యిచ్చుకుంటేనేకాని నీళ్ళుయివ్వరండి.

హే—ఆయనకు మీ వూళ్ళోరహితులందరూ ప్రతిసంవత్సరము మామూలుయిస్తారా?

వీర—అది యివ్వకతప్పదండి. వకరుయివ్వకపోయినా నీరు వదిలిపెట్టరండి. మేము అర్జీలుయిచ్చుకుంటే యెప్పుడో వకప్పుడు అధాత్తుగా నీరువదిలిపెట్టి మేము కాలవ చేసుకొని నీరు పెట్టుకోవడానికి సిద్ధమయ్యేటప్పటికిల్లా కాలవకట్టిపెడతారండి. కిందటి సంవత్సరం డెల్టాసూపరెండెంటు విస్తారంసామ్మ యిమ్మని మరీ యిబ్బందిపెట్టినాడు. పడలేక అందరమూచేరి ఫదిరూపాయలసామ్మలాకు కళాసువాడిచేతిలోపెట్టినాము. వాడు రాత్రివేళ పంటకాలవ గట్టుకుబొక్కపెట్టి కాలవ తెగిపోయిందని మరునాడురిపోర్టుచేసినాడు. కాలవగట్టువేసేలోపుగా మూణ్నాళ్ళూ మావూళ్ళోవాళ్ళందరూ మనసువచ్చునట్టు నీళ్ళు పెట్టుకున్నారు.

[ఒక వకీలు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

హే—ఏమండి! మీ రేదైనా కేసులో వకాల్తునామా పుచ్చుకొన్నారా?

వకీ—అవునండి. వకచిన్నఫిర్యాదుచెయ్యడానికి నాలుగు మకాములనుండి తిరుగుతూవున్నాను. వకాల్తునామా పుచ్చుకొని ఫిర్యాదు దాఖలుచేసుకోకుండావున్నాను. డిస్ట్రిక్టలెక్టరుగారి బంధువు డొక వకీలున్నాడు. ఆయన దాఖలుచేస్తే నేకాని ఫిర్యాదు ఒక పట్టానపట్టరు.

హే—ఈయన లంచంపుచ్చుకుంటారా?

వకీ—లంచం పట్టరుకానండి రహితులవద్దపుట్టిపది హేనురూపాయలు అమ్ముతూవుంటే ఫదిరూపాయలకాడికి ధాన్యం జట్టిపుచ్చుకుంటారు. కూరలూ కాయలూమాత్రం యిస్తే పుచ్చుకుంటారు.

ఈయనకు వ్యభిచారం మహావిస్తారం. అందుచేత కొన్ని కేజులలో కేవలం అన్యాయంచేస్తారు.

హే—మీరు తహశీల్దారుకచేరీలో ప్రయివేటు వకాల్తీపని చేస్తారుకాదా?

వకీ—అక్కడా యాలాగే దేవుళ్ళాడుతూవున్నది. మీ కేజులో ముద్దాయితరపున పనిచేసిన వకీలుయందు తహశీల్దారుగారి కిష్టము, అతనికి ఆయనకు లంచాలూ పంచాలూ మాట్లాడుతాడు. అంతేకాకుండా అతను తెనుగుఆళ్ళులు రెండుమాక్కలు చదువు కున్నాడు. ఆకచేరీలో యిద్దరు వాలంటర్లువున్నారు. వాళ్ళదస్తూ రీని వుంటేనేకాని తహశీల్దారుగారు మేజిస్ట్రేటు అర్జీగాని రివిన్యూ అర్జీగానిపట్టుడు. వాళ్ళు యెంతచిన్న అర్జీఅయినా రూపాయకు తక్కువై తేపుచ్చుకోరు. వాళ్ళు కచేరీగుమాస్తాలపనిఅంతావూరికేచేసి పెడతారు.

హే—అరుగో డిప్టీ కలెక్టరుగారు వీధిలోకివచ్చినారు. వీరన్నా! నీసంగతి వెళ్ళి మనవిచేసుకో.

వీర—అరుగో బంట్రోతు యాలాగే వస్తూవున్నాడు. డిప్టీ కలెక్టరుగారేమో చెప్పుచున్నట్టున్నారు.

[బంట్రోతు ప్రవేశించుచున్నాడు]

బంట్రో—డిప్టీ కలెక్టరుగారు యెల్లుండి పెరవలిమకాములో మీ కేజు విమర్శిస్తామని సెలవు దయచేసినారు. సోమవారం ఫది ఘంటలకు మిమ్మల్నందర్నీ అక్కడహాజరు వుండుమన్నారు. అక్కడ పాకలువేయించవలసినదని యిదివరకే గ్రామమునసబుపేర హుకుం వ్రాయించినారట. పొండి. (అందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

3. ప్రదేశము—పొలములోనిపాక.

[దీప్యూటీకలెక్టరుగారునా, గుమాస్తాలు మొదలగువారును
ప్రవేశించుచున్నాడు]

కలె—ఎవరయ్యా! అక్కడ అలా అడుస్తూవున్నారా?

గుమా—మనవాల్లేమో పొలములోనుంచి నోవపెట్టి పయికు
వలగత్రొక్కి వేస్తూవున్నారని కాపులు యేడుస్తూవున్నారండి.

కలె—బంక్రోతునుపిలిచి గాడిదకొడుకులను చితగకొట్టుమను,

గుమా—చిత్తము, —ఎవరోయి బంక్రోత్! వాళ్ళను దూర
ముగా సాగనంపిరా.

కలె—వీడెవడు యీమూలనిల్చుని కేకలు వేస్తున్నాడు?

గుమా—వీడుబోయూలమేస్త్రీఅండి. తమరు పడవ కాడినుంచి
సవారీలోవచ్చినందుకు భత్యభిర్చు కావలెనంటూవున్నాడండి.

కలె—జమాదార్! యీలాటివాళ్ళనందర్నీ లోపలికిరానిస్తూ
వున్నావు; వాణ్ని తక్షణం గెంటివెయ్యి. ఇంకొకపర్యాయం నీవు
యీలాగంటివాళ్ళను లోపలికి రానిచ్చిన యెడల జరిమానా వేస్తాము
సుమా?

జమా—చిత్తం మహారాజ్!— అరేభాంవోత్ అవతలికి ఫో.

కలె—మనము పడవమీదవచ్చినప్పటికీ, ఆచార్జీవెయ్యక
క్రమప్రకారం మయిలేజిన్ని భత్యమున్ను వేసి బిల్లుతయారుచేసి
సొమ్ము వేగిరం డ్రాచెయ్యవయ్యా.

గుమా—చిత్తము. మనము యెక్కివచ్చినందుకు పడవవాళ్ళ
కేమైనా యివ్వవలెనాండి?

కలె—యేమీ అక్కరలేదు. మేము పడవయజమానితో
మాట్లాడినాము, పడవ గుమాస్తాతో మనము పూరికేవచ్చినట్టు

రిమార్కు వ్రాయవద్దని చెప్పి. అసలు మనము పడవమీద యెక్కి
నట్లే చిఠాలో వ్రాయవద్దను. - జమాదార్! మేజస్టీ)టు జవాబుని
వీసుగారిని పిలుపు.

జవా-అయ్యా! వస్తున్నాన డి. (అని వచ్చుచున్నాడు)

కలె-మొన్నటి కేసవరంగ్రామంతాలూకు చోరీ కేసులో
సాక్షులు మొదలయినవాళ్ళు హాజరువున్నారేమో కేక వేయించండి.

జవా-జమాదార్! వెళ్ళి కేకవెయ్యి.

జమా-అరుగో పరుగెత్తుకొని వస్తావున్నారండి.

[హేడ్డు కనిష్టేబిలు మొదలగువారు ప్రవేశించుచున్నారు]

కలె-ఏమోయి సాక్షులు! మీరింత ఆలస్యంగా వచ్చినారు.
కోర్టుయెదుట హాజరువుండనక్కరలేదా? మీకు బొత్తిగా భయం
లేకుండావున్నది. మీకు మనిషి వక్కంటికి రెండేసిరూపాయలు
జరిమానా వేసినాము.

సాక్షు-మీరెక్కిన పడవతోనే మాపడవా బయలుదేరిం
దండి. మొదట సప్లయిగుమాస్తా మనిషివక్కంటికి పావలాచొప్పన
రేటునిర్ణయించి మమ్మలిని పగవగా యెక్కిందినాడండి. కొంత
దూరం పడవ గోదావరిలోకి వచ్చినతరువాత పడవ గుమాస్తావచ్చి
అర్ధరూపాయచొప్పన వసూలుచేసినాడు. తీరాలాకుదగ్గరకు వచ్చే
టప్పటికి అన్ని పడవలు వస్తేనేకాని తలుపులుతీయ్యనందున అక్కడ
కొంత ఆలస్యమయినదండి. తరువాత మకాములలో తాడులాగే కళా
సులు వేళకు హాజరులేక కొంత ఆలస్యమయినదండి. ఇక లాకు
మయిలుదూరములో వుండగానే సగముమందిమనుష్యులను పడవలో
నుంచిదింపి యెవరైనా అడిగితే మేము పడవలో రాలేదని చెప్పుమని
గుమాస్తా సరంగూ మాఅందరితోనూ చెప్పిపెట్టినాడు. ఆలాగు
కళాసుతాలూకు బంధువుడికి యెప్పుడో వూరికే గదియిచ్చినాడు

కారని, ఆకోపంచేత వేగిరం లాకుతలపులు తియ్యక పడవ తనిభి
 చేస్తామని కొంతసేపు నిలిపి చివరకు వదిలిపెట్టినాడు. లాకు దాటిన
 తోడనే దిగిన మనుష్యుల నందరినీ మళ్ళీ పడవలో యెక్కించు
 కొన్నారు. అప్పుడు వక గుడిసేటిది పడవ యొక్కడానికి వచ్చినం
 దున మాపడవవాళ్ళూ మా వెనుకవచ్చిన పడవవాళ్ళూ తమపడవలో
 యెక్కమంటే తమ పడవలో యెక్కమని పోటీలకువచ్చి చివరకు
 కేవులేకుండా మేముయెక్కిన పడవలోనే గుమాస్తాగదిలో కూర్చుండ
 బెట్టుకొన్నారు. పడవలో గుడిసేటిది యెక్కడంచేత ఖులాసాపుట్టి
 తాడులాగేవాళ్ళు బూతు 'అంబా' పాడుతూ లోపల చాలాచుంది
 సంసారస్త్రీలువున్నా లక్ష్యముచేయక పడవను కొంచెము వడిగా
 లాగినాడు. చీకటిపడ్డతరువాత గుడిసేటిదానికి యివ్వడానికి మధ్య
 మకాములలో యెక్కినవారి తాలూకు చిఠాలో జరుకట్టకుండా
 వున్నసొమ్ము పంచుకోవడములో గుమాస్తా సరంగూ పోట్లాడి పడవ
 రెండుగడియలు కట్టిపెట్టినాడు. అది అంతాఅయి పడవసాగించి
 గుమాస్తాన్నూ సరంగున్నూ వకరువిడిచి వకరు గదిలోచేరి తంటా
 లు పడుతూవుండగా లాకుసూపరింటెండెంటు తాలూకు నలుగురు
 బంధువులకు గదిలో స్థలంయివ్వవలసినదని కళాసువకడు తీసుకుని
 వచ్చినాడు. ఆగుడిసేటిదాని కెక్కడా ప్రత్యేకంగా గదిదొరకక
 హాలులో మనుష్యులను లేవదీసి టాపురీదికి పంపి దాన్నక్కడ
 కూర్చుండబెట్టి లాకుసూపరింటెండెంటు బంధువులకు తమగది
 యిచ్చినాడు. అలాయివ్వకపోతే అతడులాకుకు పడవ తగిలించని
 రేంజి ఆఫీసుకు రిపోర్టువ్రాసి పడవతిరగకుండా యిర్లనైరోజులు
 కట్టివేయిస్తాడట. ఈఅన్ని కారణములచేతనూ మాపడవ యిప్పుడే
 వచ్చినదండి. నిగుతూనే భోజనముసహితం చెయ్యకుండా పరుగెత్తు
 కొని వచ్చినామండి. హేడ్డు కనిపైబియ్యగారుగూడా యిప్పుడేభోజనం

చేసి ఖయిదీలను తీసుకని వస్తూవుండగా దోవలో కలుసుకున్నామండి.
ఈసారికి జరిమానా మాపు చెయ్యవలెనండి.

కలె-మేము మాపు చేసేదిలేదు. మీరు యిందులో బుద్ధి
పూర్వకంగా ఆలస్యం చేసిరాదు. మీకు యింకా జరిమానా
యెక్కువ చెయ్యవలసినదే.

సాక్షు-లేదండి తుమించవలెను. మొన్నమీరు-మనకాములో
యెల్లుండికి పెరవలి నుకాములో హాజరు కావలసినదని సెలవిచ్చి
నాడు. వెంటనే పడవయెక్కి నిన్న పన్నెండు ఘంటలకు రాజ
మహేంద్రవరములో దిగి వంటకూటియింట్లో తిన్నగా మెతుకులైనా
నోట్లో వేసుకోకుండా మళ్ళీ పడవయెక్కి దిగుతూనే కచ్చేరికి హాజ
రై నామండి. ఇందులో మా ఆలస్యం యేమీలేదు.

కలె-అదుగో మేము ఘట్టిగా మీలోపంపున్నదంటే లేదంటూ
పున్నాడు. మీకు నాలుగేసిరూపాయలు జరిమానా వేసినాము.

సాక్షు-చిత్తము మహాప్రభో. మా దేతప్పితం తుమించ
వలెను.

కలె-జవాబునివీసుకారూ! సాక్షులను ప్రమాణం చేయించి
వాంగూలాలు పుచ్చుకోండి. సబుమేజస్ట్రీయి ముద్దాయూని మళ్ళీ
పట్టుకుని పంపించుచుని పుత్తరపుచేసి గాము. ఆముద్దాయూ హాజరుగా
పున్నాడుకాడండి!

జవా-అయ్యో! ఇప్పుడు హాజరుగా పున్నాడండి. వెనుక
అందుచేతనే యీ కేజీ నాలుగుమాట్లు పోస్టుపోనులు చేసినామండి.

కలె-నూకు మళ్ళీ వేగిరం ఇంటికి వెళ్ళవలసివున్నది. సాక్షి
వక్కంటికి లెఖ్క రేండ్చి. ప్రశ్నలు వేసి అతిశీఘ్రంగా కేజీ
క్లోజుచెయ్యండి.

జవా—చిత్తము—ఓయికనిస్తేబిల్! మొదటిసాక్షిని యిక్కడ వుంచి రక్కినసాక్షులను అవతలికి పంపు.

(కనిస్తేబిలాప్రకారముగా చేయుచున్నాడు.)

జవా—(సాక్షిని ప్రమాణము చేయుచుచున్నాడు.)

హే—వీరన్నా! ఈకాపుయిల్లు మనము సోదాచేసినప్పుడు అతని పెట్టెలో మీ తాలూకు సొత్తేనుయిగా దొరికినదా?

వీర—దొరికినది. వకచీర దొరికినది.

హే—ఇంకా యేమైనా దొరికిందా?

వీ—వెండికడియాలజత దొరికింది.

హే—తరువాత వెళ్ళబోయేటప్పుడు—

వీర—పత్తివిత్తుల గంపలో బొమ్మసామానులు దొరికినవి.

వకీ—నేను క్రాసు యజ్ఞామిను చేస్తానండి.

కలె—నీకేమీ లా తెలియదువూరుకోవ రు్యా.

వకీ—నలుమేజస్ట్రీటు గారివద్ద ఇచ్చిన వాంగ్మూలం చిత్తగిస్తే యీ సాక్షియొక్క నిజం బయలపడుతుందండి.

కలె—చిత్తగిస్తాము—జవాబునివీసు గారూ! యీసాక్షి కమిస్ట్రీగు మేజస్ట్రీటు వద్ద యిచ్చిన వాంగ్మూలం చదవండి.

జవా—(చదువుచున్నాడు.)

కలె—నీవక్కడ చీరె మీదికాదని చెప్పినావు. ఇక్కడమీ దే అని చెప్పుతూ వున్నావు. ఇందులో యేదినిజము?

వీర—తరువాత నాపెళ్ళాన్ని కనుక్కున్నాను చీర మాదే నండి.

కలె చాలును. రెండువిధాలుగా సాక్ష్యం చెపుతూవున్నాడు. యీ సాక్షిని పహారాలోవుంచి రెండోసాక్షిని పిలువు.

[కనిస్తేబిలు రెండవసాక్షిని తీసికొనివచ్చుచున్నాడు.]

జవా—ఓయినాక్షీ! ప్రమాణవచనములను నెపుతాను మళ్ళీ చెప్పు.

సాక్షి—చిత్తము. (అని ప్రమాణముమీద నెంతమాత్రము హెచ్చుతగ్గు లేకుండ కిందికోర్టులో చెప్పినట్టే సాక్ష్యము చెప్పుచున్నాడు)

కలె—మేము సాక్ష్యమంతా చిత్తగించగా, యీసాక్ష్యం యెంతమాత్రము నమ్మనర్హమైనదిగా కనంపడడంలేదు. మొదటి సాక్షి రెండుచోట్లను రెండువిధాలుగా చెప్పినాడు. రెండవసాక్షి వట్టితాగుబోతు. గనుక ఖయిదీలనిద్దటిసీ విడుదల చేసినాము. తప్పుసాక్ష్యం యిచ్చినందుకు నకటోసాక్షికి మూడుమాసములు కఠినమైన ఖయిదుశిక్షను విధించినాము.

[అని తీర్పుప్రాసివిసిపించి కోర్టు మర్తబుచేయుచున్నారు.]

౪. ప్రదేశము—కలెక్టరుకచేరీపాక.

[హేడ్డుకనిష్టేబిలు, వీరన్న, ఎఱుకలవాడు మొదలయినవారు కూరుచున్నారు.]

హే—కలెక్టరుగారు బసకువెళ్ళినారు. పాపం నీకుగొప్పఆపద వచ్చింది.

వీర—(వడ్చుచు) యిదంతా మీమూలంగా వచ్చిందండీ. నేను సబుమేజిస్ట్రేటు గారివద్ద చెప్పినట్టే సాక్ష్యంపలుకుతానంటే అలాకాదని నామెడలువిడిచి యిలా పలికించినారు. పోలీసువారితో వొకలాగుచెప్పి ముద్దాయివద్ద యేమోపుచ్చుకొని యిప్పుడు మరివక విధముగా తిరిగిపోయి చెపుతూవున్నాడని డిప్టీ కలెక్టరుగారితో చెప్పి శిక్షవేయిస్తానని మీరు నన్ను బెదిరించకపోయినట్లయితే నన్నీ

గున పలుకకనే పోదాను, మీరు బుక్కులో వ్రాసినది ఇది వేటప్పటికి నాకు భయం చేసి మీరు పలుకమన్నట్టల్లా పలికినాను.

హే—నీకు యిప్పుడు వచ్చిన ఫర్వాలేదు. శెషన్ కోర్టులో అప్పీలు చేయించి వారంరోజులలో విడుదల చేస్తున్నామి.

వీర—యేమి విడుదల చేస్తారోగాని యిప్పుడు జయిలులోకి వెళ్ళడం తప్పకుండా అండి.

సాక్షి—జయిలులోకి వెళ్ళడంతో నే సరిపోతుందనుకున్నావా? నీవు డబ్బుగలవాడవు. నీవు పడేవాల్లు ముందు చూడవలెను. నీవు పల్లెటూరివాడవు గనుక తెలియక హేడ్డుగారు పలుకమన్నట్టల్లా పలికినావుగాని నేను కింది కోర్టులో పలికిన దానినింటే యిక్కడ ఏక్కడ క్షరం హెచ్చుతగ్గుగా పలికినానేమోచూడు, యిదివరకు లక్ష పాత్యాల పలికినాను. నేను సాధారణంగా మోసపోతానా? యింటి కాడ హేడ్డుగారితో అనుకూలంగా పలుకుతాననే చెప్పినాను. తీరా కోర్టుకు వచ్చియేలాగు పలుకవలెనో ఆలాగే పలికినాను.

వీర—బాబూ! నన్ను జయిలులో యేమి చేస్తారండి.

ఎటు—నేను వక పర్యాయం జయిలులో పడి వచ్చినాను. చెప్పుతాను విను.

హేడ్డు—ఆరి గాడిద కొడుకా! నీవు జయిలులో పడ్డమాట మాకు తెలిసిందే కాదు. తెలిసివుంటే ఓల్లు అఫెండరు, అని చెప్పితే డిస్ట్రిక్ట కలెక్టరు గారు నీకు తప్పకుండా శిక్ష చేస్తారు.

ఎటు—పదిహేనేళ్ళకింద నిష్కారణంగా యిప్పుడున్న కరణం తొండి నవకు యీత బెత్తాల పొణక వెగిరం అల్లి పెట్టినాను కానని కోపం వచ్చి, అప్పుడు వూళ్ళోయేదో దొంగతనం జరిగితే నామీద పెట్టి రెండేళ్ళు వరకం వేయించినాడండి.

వీర—(క్రిందుచూచుచు విచారముతో) అప్పుడు నీవేమి చూచినావో చెప్పు.

ఎఱు—నేను జయిలలోవున్న కాలంలో భార్యచేసినందుకు వక కరణం ఖయిదులో పడ్డాడు. వార్డులలా బ్రాహ్మణ్ణి వేవుకుని తిన్నాడు. ప్రతివార్డుకావాడికీ నెలకు రెండేసి రూపాయలుమామూలు చేసినాడు. అది - కండా మధ్యమధ్య వాళ్ళడిగి నప్పుడల్లా యేమైనా యివ్వకపోతే పొగచుట్ట వుండనీ నల్లచుందువుండనీ చెప్పి జయిలకు వద్దకు తీసుకుని వెళ్ళి ముక్కోణంకర్రకు కట్టించి రెండేసిడజనులూ మూడేసిడజనలూ కొట్టించేవాడు. అప్పుడున్న జయిలకు కూడా జీతం కొంచెమా. అతనికేమైనా యిస్తే వార్డులను కూకలువేసి వూరుకుండేవాడు. లేకపోతే యెవరిసిపడితే వారిని డబ్బా బాజీ చేయించేవాడు. అదికక అబ్రాహ్మడివద్ద నెలకు జయిలకు ఫదిరూపాయలు ప్రత్యేకంగా వుచ్చుకునేవాడు.

వీర—డబ్బువుచ్చుకుంటే వుచ్చుకునేవారుగాని, అబ్రాహ్మడికేమైనా సదుపాయంచేసేవారా?

ఎఱు—వాళ్ళడిగినట్టల్లా డబ్బిస్తే కావలసినంత సదుపాయం చేస్తారు. చుట్టత్రాగనిస్తారు; నల్లమందు రహస్యంగా తెచ్చి యిస్తారు; కఠినపని లేకుండా చాలకనిపనిలో పెట్టి ధొరవచ్చినప్పుడు మాత్రము పనిచేయిస్తూ వుంటారు. డబ్బువేమీ యివ్వకపోతే మాట్టి తట్టలుమోయించడం మొదలైన కఠినమైన పనులలో పెట్టి తిన్నగా పని చేయడంలేదని కొట్టిస్తారు.

వీర—పనిబొత్తిగా చెయ్యకుండావుండే సదుపాయంలేదా?

ఎఱు—విస్తారం డబ్బుయిచ్చి డ్రెస్సును కట్టుకుంటేఖాయలా అని ఆసుపత్రిలో పెట్టి బొత్తిగా పనిలేకుండాచేస్తారు.

వీర—ఇప్పుడు జయిలులోకి వెళ్ళడంతోనే మొట్టమొదట యేమిచేస్తారు?

ఎఱు—వెళ్ళడంతోనే కొంచెం జుట్టువుంచి తల సావుసీదాగా గొరిగివేస్తారు. తరువాత నీబట్టలు మొదలయినవి తీసివేసి చమరా వేసి వాళ్ళబట్టలుయిచ్చి కాళ్ళకు గుంకెళ్ళిజోడు తగిలిస్తారు.

వీర—అన్నం యెవరువండి పెడతారు?

ఎఱు—యెవరో ఖైదీచేతనే వండించి పెడతాడు. కొత్తగా వెళ్ళినవాళ్ళకు నెనుకటివాళ్ళుతిని వెళ్ళిపోయిన మూకడుఇస్తాడు. రోజూ ఆమూకట్లోనే అన్నముతినవలెను.

వీర—ఇఖలాగై తే కులంపోతుంది—సోడ్డుగారూ ! నన్నేలా గైనా విడుదలచేయించే సదుపాయంచేస్తురా.

హే—నీ కేమీ ఫర్వాలేదు. మీవాళ్ళకు వుత్తరంవ్రాసి యేమైనా వందరూపాయలు తెప్పించు. మేమే వకీలునుకుదిర్చి శెష్టాకోర్టులో అప్పీలుచేయించి వక్కదెబ్బలో విడుదలచేయిస్తాము.

వీర—అస్సెస్సరులచేతులలో యేమైనా పెట్టి విడుదలఅయ్యే యెత్తు చెయ్యగలరా? మా అన్నగారు అసెస్సర్ గావుండి రెండు కేజులలో రెండుఫదులు సంపాదించినాడు. సొమ్ముయిస్తే ఖైదీ నేరస్తుడు కాడనేవాడట. సొమ్మివ్వకపోతే ఖయిదీ తప్పకుండా నేరంచేశాడు శిక్ష వెయ్యమనేవాడట. జడ్జి విమర్శచేసేటంతసేపూ బల్లమీద కూర్చుండి కునికిపాట్లుపడేవాడట.

హే—మీఅన్నకు అస్సెస్సరుపని వున్నదా?

వీర—మాఅన్నకు వక్కడికేకాదండి. మాగ్రామమునకు చుట్టుపట్లవున్న పల్లెటూళ్ళల్లో చదువురాని కాపులు ఇరవైమంది అస్సెస్సరులుగావున్నారు. వాళ్ళందరూ యేటా పాతికరూపాయలకు తక్కువలేకుండా సంపాదిస్తారు.

హే—అసలు కేజులలోనేకాని అప్పీలు కేసులలో అస్సెస్సరులండరు. అస్సెస్సరుల వూరికే కూర్చోవడమేకాని వాళ్ళకు యేమీ తెలియదు. అందుచేత జడ్జివాళ్ళమాటవినిదు. ఐతే జూరీ కేజులలో మాత్రము వినకతప్పదు. ఆలాగంటప్పుడు మీకాపులు జూరీలుగా పడితే వాళ్ళనుబెదరించి మేము ఖయిదీనేరస్తుడని చెప్పించి పట్టుదల కేజులలో శిక్ష వేయిస్తాము.

వీర—ఐతే నామాట యేమిసెలవిచ్చినాడు?

హే—అస్సెస్సరులకు లంచం అక్కరలేకుండానే మేము వీకార్యం సరఫరాచేస్తాము. అలస్సెస్సరుల కిచ్చేసొమ్ము నాచేతిలో

పెడుమా, కార్యంబంతా నేను జాగ్రతపెట్టి నిన్ను వాగమురోజులలో యిడుదలచేయిస్తాను. కావతెగిపోయి పడవలు కట్టివేసినాడు. మనమిప్పుడే బయలుదేరి రాజమహేంద్రవరం వెళ్ళవలెను.

వీర—ఇప్పుడేవాండీ ప్రయాణము ?

హే—ఇప్పుడేప్రయాణము—ఓయికనిష్టేబిల్ ! ఖయిదీకి అరదండాలువేసి జాగ్రతగా తీసుకుపోండి. మేజస్ట్రేటు జవాబునీనుగారి వద్ద వారంటుతీసుకొని నేనున్నా మీ వెనుకనే వస్తాను.

వీర—బాబూ! నాకరదండాలు వెయ్యకుండా తీసుకువెళ్ళండి. మీకుదణ్ణంపెడతాను.

హే—అరదండాలు వెయ్యడం సర్కారురూల్సు. వెయ్యకుండా తీసుకు వెళ్ళడముకు వీలుపడదు.

వీర—అలాగైతే పూరుదాటేవరకైనా యీలాగు తీసుకు వెళ్ళండి. తరువాత అరదండాలు వేసుకుంటాను.

హే—సర్కారురూల్సుకు పట్లకు పుచ్చోగస్తుడనై వుండి వ్యతిరేకం చెయ్యడం గొప్ప తప్పితం. అలావల్లపడదు.

వీర—నావద్ద భత్యఖద్దుకు తెచ్చుకున్న తాలూకు రెండు రూపాయలున్నవి. అవి యిచ్చుకుంటాను. ఫూరికే తీసికొనివెళ్ళండి. యీ పూల్లో మా చుట్టాలువున్నాడు. వాళ్ళుచూస్తే నాకు మహాపరువుతక్కువగా వుంటుంది.

హే—నీచెవుల బాగారుపోగులుకూడా యిస్తే ఇప్పుడు నీ మానుషం దక్కించి పూరు దాటిందాకా అరదండాలు లేకుండా తీసుకు వెళ్ళతాము.

వీర—అలాగే పుచ్చుకోండి. నా ఆబూరీమాత్ర దక్కించవలెను.

హే—ఓయికనిస్తేబిల్ వూరై బదా కా ఇతణ్ని ఇలాగే తీసు
కుని వెళ్ళి అక్కడ పోగులజత జాగ్రత్తగా వూడదీసి నేను వచ్చే
దాకా నీవద్దవుంచి అరదండాలు తగిలించి కాలవగట్టుమీద నేరేడు
చెట్టుక్రింద పెట్టుకుని కూర్చో. నేనింతలోవచ్చి కలుసుకుంటాను.

[అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.]

సంపూర్ణము.